

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Osvobození Rokycan ve vzpomínkovém
vyprávění**

Markéta Lehnerová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce

**Osvobození Rokycan ve vzpomínkovém
vyprávění**

Markéta Lehnerová

Vedoucí práce:

Doc. Petr Lozoviuk Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce Doc. Petru Lozoviukovi Ph.D. za jeho vstřícný přístup, cenné rady a čas, který mi při tvorbě práce věnoval. Také bych chtěla poděkovat informátorům, kteří byli ochotni věnovat mi svůj čas a poskytli mi prostřednictvím rozhovorů cenné informace nezbytné pro zpracování mé diplomové práce.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČÁST	3
	2.1 Teorie kolektivní paměti	3
	2.2 Terénní výzkum	12
3	OSVOBOZENÍ ZÁPADNÍCH ČECH	15
	3.1 Osvobození Rokycan.....	25
4	OBDOBÍ REÁLNÉHO SOCIALISMU V ROKYCANECH.....	32
	4.1 Změny názvů veřejných míst	32
	4.2 Symbolická místa paměti	36
	4.3 Popis historie z pozice aktérů	44
	4.4 Osvobození v tisku a publikacích	53
5	VLIV POLITICKÉHO KONTEXTU NA KOMEMORAČNÍ AKTY	61
	5.1 Slavnosti svobody	61
	5.2 Den veteránů	69
6	AMERICKÝ KONVOJ – SOUČASNÝ NÁZOR NA USA A AMERICKOU ARMÁDU	71
7	ZÁVĚR	75
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	78

10 RESUMÉ	87
11 PŘÍLOHY	88
11.1 Seznam informátorů	88
11.2 Obrazová příloha	89

1 ÚVOD

Ve své diplomové práci se věnuji tématu osvobození Rokycan v roce 1945 a s ním souvisejícím událostem z hlediska jejich přítomnosti v paměti místních obyvatel. Relevance tohoto tématu spočívá nejen ve skutečnosti, že se každým rokem zmenšuje generace očitých pamětníků sledovaných událostí, ale i v jeho přetrvávající společenské aktuálnosti. V období let 2014 a 2015, kdy práce vznikala, bylo připomínáno 25. výročí pádu komunistického režimu v Československu a 70. výročí konce druhé světové války. Události spojené s těmito výročími se tak ocitly v centru pozornosti jak nejrůznějších médií, tak i prostých občanů.

Práce se zaměřuje na město Rokycany. Rokycany jsou bývalým okresním městem v Plzeňském kraji se 14 000 obyvateli [MV CR online], ležící na železniční trati Praha–Plzeň asi 20 km východně od Plzně u dálničního tahu D5. Město s nadmořskou výškou 362 m n. m. je situované do kotliny mezi vrchy Žďár, Čilina a Kotel [Rokycany 2010 online]. Rokycany jsem si pro svoji práci vybrala z toho důvodu, že na konci druhé světové války vedla městem demarkační linie (mezi Rokycany a předměstím Borek), oddělující oblasti působení spojeneckých vojsk a vojsk Rudé armády. Díky tomu zde byla situace v době osvobození a po něm odlišná než v jiných městech, například v Plzni. Došlo zde k setkání vojsk obou armád.

Hlavním cílem práce je zjistit, jakým způsobem se v souvislosti s osvobozením Rokycan v květnu roku 1945 projevovaly nejrůznější interpretační strategie. Pozornost je zaměřena na oficiální výkladové mechanismy komunistického režimu a na projevy paměti místních obyvatel vážících se k této události. Práce se věnuje problematice desinterpretace osvobození komunistickou ideologií a s ní spojených symbolických aktů. Z tohoto hlediska bude v práci věnována zvláštní pozornost manipulaci se symbolickými místy paměti a na ně se vážícím komemoračním aktům. Práce se pokusí také vyslovit k problematice, zda a eventuálně do jaké míry ovlivňuje osvobození západních Čech

americkou armádou v roce 1945 vnímání a postoj k USA obyvateli Rokycan v současnosti.

Teoretická část práce je založena na konceptu paměti, který se jeví pro výše formulované zaměření práce zvláště vhodný. Hlavní východisko pro níže prezentované uvažování představuje především teorie francouzského sociologa Maurice Halbwachse a jeho následovníků.

V první části práce je popsána teorie paměti a průběh terénního výzkumu. Následuje popis osvobození západních Čech s podrobnějším zaměřením na osvobození Rokycan. Druhá část práce se zaměřuje na vzpomínky pamětníků a jednotlivé oblasti, které byly v souvislosti s osvobozením ideologicky ovlivněny. Jedná se o symbolická místa ve městě, změny názvů ulic a náměstí, dobový propagandistický tisk a komemorační akty. V poslední kapitole je popsán současný přístup k USA a americké armádě.

2 TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČÁST

2.1 Teorie kolektivní paměti

Téma paměti patří k často frekventovaným konceptům sociálních věd. Je možné na ni nahlížet z mnoha hledisek a různými způsoby. Ze sociologického hlediska lze paměť definovat jako „způsobilost organismu ukládat, třídit a poskytovat si informace“ [Nakonečný 1996: 749] a lze ji rozdělit na krátkodobou a dlouhodobou. Dlouhodobá paměť se dále dělí na epizodickou, jenž zahrnuje vzpomínky, a sémantickou, obsahující vědění a poznatky. Kolektivní paměť uchovává významné společenské zážitky a zkušenosti [Nakonečný 1996: 749–750]. Jaroslav Malina popisuje paměť jako „způsobilost uchovávat vjemy a zkušenosti a vybavovat je“ [Malina 2009: 3012]. Díky ní je člověk schopen vytvářet dějiny. Existuje i paměť sociální, což je představa historie sdílená v rámci konkrétní sociální skupiny. Zaměřuje se především na události důležité pro danou skupinu. Bývá připomínána při výjimečných slavnostních událostech [Válková 2009: 3013]. Z psychologického hlediska je paměť chápána jako „funkce, která reprodukuje minulý stav vědomí a poznává ho jako minulý“ [Durozoi, Roussel 1994: 214].

Vzhledem k tématu práce, které se zabývá vzpomínkami pamětníků, je teorie paměti vhodná pro její doplnění a teoretické ukotvení. Při analýze uskutečněných rozhovorů byly využívány koncepty hlavních teoretiků paměti. Proto jsou zde zmíněny teorie několika z nich.

Za hlavního teoretika kolektivní paměti je považován francouzský sociolog Maurice Halbwachs, který ve dvacátých letech 20. století začal pracovat s pojmem „*mémoire collective*“, kolektivní paměť. Halbwachs se narodil v roce 1877 v Remeši. Následně se přestěhoval do Paříže, kde studoval na Lyceu Jindřicha IV. Zde se setkal s Henri Bergsonem, jenž, jak Halbwachs sám přiznává, měl na jeho práci velký vliv [Friedmann 1946: 511]. Během studia na *École Normale Supérieure* se seznámil s Henri Lévy-Bruhem a Francois Simiandem, díky němuž se později přidal ke skupině kolem časopisu *L'Annee Sociologique*. Velmi se zajímal

o spisy německého filozofa Gottfrieda Leibnize, které studoval během svého pobytu na Univerzitě v Göttingenu. V *L'Annee Sociologique* se setkal s Émilem Durkheimem, s nímž začal spolupracovat a díky němuž se rozhodl věnovat společenským vědám. Napsal dvě disertační práce ze sociologie, *Dělnická třída a životní úroveň, zkoumání hierarchie potřeb v současných industriálních společnostech* a *Teorie průměrného jedince, Esej o Quételetovi a morální statistice*. Na Univerzitě ve Štrasburku působil po boku významných osobností, například Marca Blocha nebo Georges Lefebvra [Ghosh 2009: 282–283].

Na teorii kolektivní paměti se zaměřil v dílech *Les Cadres sociaux de la mémoire* a *La topographie légendaire des Évangiles en Terre Sainte, étude de mémoire collective*. Během německé okupace se angažoval v politických záležitostech, jeho syn byl zapojen do odbojové činnosti. Z toho důvodu byl v červenci 1944 Halbwachs v Paříži zatčen gestapem a deportován do koncentračního tábora Buchenwald. Zde v březnu 1945 zemřel. Maurice Halbwachs patřil k významným myslitelům své doby a svým dílem přispěl sociálním i historickým vědám nejen ve Francii, ale i v zahraničí [Friedmann 1946: 509–513]. Jeho nejvýznamnějším dílem je bezesporu práce *Kolektivní paměť* (*La Mémoire collective*), která byla vydána posmrtně až v roce 1950, následovalo komentované vydání v roce 1968 a nakonec kritické vydání, jež vyšlo v originále v roce 1997 a do češtiny bylo přeloženo v roce 2009 [Namer 2009: 8]. Dodnes je Halbwachs považován za hlavního autora teorie kolektivní paměti. Z jeho teorie vychází mnozí autoři, například německý egyptolog Jan Assmann nebo francouzský historik Pierre Nora, jenž tuto teorii využívá při výzkumu míst paměti.

Halbwachs rozlišuje paměť na kolektivní a individuální, ovšem říká, že čistě individuální vzpomínky neexistují. Individuální vzpomínky označuje jako smyslovou intuici. Jsou to individuální stavy, které však již zanikly. Paměť sice má vždy jednotlivce, ovšem tato paměť získává význam v kolektivu [Halbwachs 2009: 60, 80; Assmann 2001: 36]. Lidská paměť může existovat jen díky tomu, že existuje kolektivní paměť.

Kolektivy nebo skupiny samy o sobě paměť nemají, mají však vliv na formování paměti svých členů [Pfeiferová, Šubrt 2010: 13; Assmann 2001: 36]. I přesto, že člověk může být přesvědčen, že některé vzpomínky nebo myšlenky patří pouze jemu, ve skutečnosti jeho paměť ovlivňuje skupina, do níž náleží [Halbwachs 2009: 86]. Vzpomínky jsou přesnější a důvěryhodnější, může-li je člověk propojit se vzpomínkami ostatních [Halbwachs 2009: 50]. Pokud se tedy člověk ve vzpomínce na nějakou událost shodne s ostatními členy skupiny, je pravděpodobné, že tato vzpomínka je pravdivá a roste její důvěryhodnost, neboť si ji všichni pamatují stejně. Může se také stát, že vzpomínky skupiny jsou jiné, než jaké událost zanechala v jednotlivci. Vzpomínky ostatních mohou být přesnější a skupina je může jednotlivci vnucovat. Většinou jsou však vzpomínky členů jedné skupiny podobné, jejich uvažování je stejné a členové mají tendenci ztotožňovat svoji minulost s minulostí skupiny [Halbwachs 2009: 53–54].

Halbwachs zdůrazňuje vliv skupiny na paměť jednotlivce, neboť na některé události si člověk vzpomene jen tehdy, když mu jsou ostatními členy připomenuty. Na vzpomínanou událost je tedy nahlíženo z pohledu skupiny [Halbwachs 2009: 63]. Některé události si však jedinec nepamatuje ani přes to, že mu je ostatní připomínají a popisují. Může to být způsobeno tím, že člověk již není členem skupiny, která se společně s ním na této vzpomínce podílela. Když člověk ztratí kontakt s lidmi, s nimiž byl v určitém období členem jedné skupiny, ztratí i vzpomínky na tuto dobu [Halbwachs 2009: 57–59]. Všechny vzpomínky vzniklé v rámci skupiny jsou součástí kolektivní paměti, bez ohledu na to, kolik členů skupiny se na nich podílelo. Mezi nejdůležitější vzpomínky však patří ty, které jsou spojené s největším počtem jejích členů. [Halbwachs 2009: 72–73].

U vybavování si vzpomínek je podle Assmanna velmi důležitá komunikace mezi členy skupiny a jejich interakce. Člověk si lépe vzpomíná na věci, o kterých komunikuje. Pokud k této komunikaci nedochází, vzpomínky jsou zapomenuty. Díky komunikaci se paměť

posiluje [Assmann 2001: 36–37]. Vybavení vzpomínky může člověk ovlivnit jen částečně. Významným úkonem spojeným s vybavením si nějaké vzpomínky je návrat na místo spojené s danou vzpomínkou, ať už se na něm daná událost odehrála nebo s ním jinak souvisí. Díky tomuto místu nebo věci na tomto místě se člověku vzpomínka snáze vybaví [Halbwachs 2009: 75–78].

Lidé mohou být přesvědčení, že si nějaké události pamatují, nepochybují o pravosti vzpomínek, ve skutečnosti je však znají pouze z doslechu, z vyprávění nebo svědectví. V takové situaci se musí spolehnout pouze na paměť ostatních [Halbwachs 2009: 94]. Takovéto vzpomínky jsou doplněny úvahami a myšlenkami vlastními i dalších lidí [Halbwachs 2009: 115]. Halbwachs rozlišuje lidskou minulost a vzpomínky s ní spojené na dva typy. První jsou myšlenky a vzpomínky, které má člověk neustále v paměti a snadno si je vybaví. Jsou to myšlenky sdílené s ostatními. Jsou součástí kolektivní paměti, proto vzpomínání na ně nečiní jedinci žádné problémy, může spolupracovat se vzpomínkami ostatních. Druhý typ jsou vzpomínky patřící pouze jednomu konkrétnímu člověku, nesdílí je s nikým dalším. Tyto vzpomínky není snadné si vybavit, neboť není nikdo, o jehož vzpomínky by bylo možné se opřít [Halbwachs 2009: 88–89].

Halbwachs při zkoumání paměti používá pojem sociální rámce paměti. Jedná se o způsoby chápání paměti, z hlediska historického, politického, geografického nebo biografického. Nejde o pouhá data nebo jména, ale o souvislé myšlenky a zkušenosti. V sociálních rámcích paměť vzniká a rozrůstá se a jsou zde vyvolávány vzpomínky. Za nejdůležitější paměťový rámec je považován jazyk. Díky komunikaci dochází k šíření vzpomínek uvnitř skupiny [Halbwachs 2009: 108; Pfeiferová, Šubrt 2010: 15].

Kromě ústního předávání může docházet k přenosu vzpomínek i dalšími způsoby. Velmi častým způsobem přenosu paměti je písemná forma. Vzpomínky se předávají prostřednictvím pamětí, kronik a jiných

písemných pozůstatků minulosti, nejčastěji využívaných historiky. Vzpomínky na události jsou šířeny a předávány také vizuálně, prostřednictvím obrazů. Mohou to být fotografie, malby, videa nebo materiální obrazy jako památníky, sochy, náhrobky. Vzpomínky jsou přenášeny i skrze jednání, které je aktem paměti a je nějakým způsobem zaznamenáno. Často jsou takto zaznamenávány rituály s určitým vztahem k minulosti. Speciální oblastí pro přenos paměti je prostor, ke kterému se vzpomínky vážou. Žádný z těchto způsobů přenosu paměti nelze považovat za ideální, každý má určité nedostatky bránící přesnému šíření vzpomínek [Burke 2006: 54–56].

Podle Halbwachsovy teorie nezůstává člověk členem pouze jedné skupiny, v průběhu života přechází mezi různými skupinami. Na minulost nahlíží vždy pohledem dané skupiny, díky ní si své vzpomínky připomíná a doplňuje [Halbwachs 2009: 117]. Uvnitř skupin vzniká kolektivní paměť, jejímž prostřednictvím se vzpomínky na události udržují. Členové skupin mají společné vzpomínky. Názory jednotlivců se mohou lišit, jsou však ve vzájemném souladu. Paměť jedné skupiny se vždy drží uvnitř společenství, nepřekračuje jeho hranice. Z minulosti zachovává pouze dosud živé vzpomínky. Pokud však již neexistuje skupina, která danou událost zažila nebo jí byla přímo ovlivněna, vzpomínky na událost musí být písemně zaznamenány, jinak zaniknou [Halbwachs 2009: 123–124].

Dalším typem paměti, zmiňované nejen u Halbwachse, ale i u dalších autorů¹, je historická paměť. Historická paměť je rozsáhlá, opírá se o naučenou nebo psanou historii, na rozdíl od lidské paměti, jež se více zaměřuje na souvislosti a zabývá se historií prožitou nebo také živou. Historii lze považovat za určitou formu kolektivní paměti. Historie není pouze vymezení událostí a dat, ale zaměřuje se na vše, čím se

¹ viz. Assmann, J. 2001. Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku. Praha: Prostor., Nora, P. 1996. „Mezi pamětí a historií: problematika míst.“ Pp 39 - 64 in F. Mayer. Politika paměti. Cahiers du CEFRES (13)., Burke, P. 2006. Variety kulturních dějin. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

jednotlivá období dějin od sebe odlišují [Halbwachs 2009: 95–108]. Historicky podmíněný obraz světa ovlivňuje vzpomínky každého člověka. Důležité je, jakým způsobem jsou historické události v paměti interpretovány. Na vytváření kolektivní historické paměti se podílí přímo sama skupina [Volbrachtová 1994: 285].

Assmann považuje za hlavní rozdíl mezi kolektivní pamětí a historií předmět jejich zájmu. Kolektivní paměť se zaměřuje především na podobnosti, na společné znaky a souvislosti. Snaží se skupině ukázat její vlastní společnou minulost. Historie naopak vyzdvihuje rozdíly a odlišnosti, zaměřuje se především na to, co prochází změnou [Assmann 2001: 42]. Paměť je vždy kolektivní, spojená s konkrétní skupinou. Historii nelze považovat za typ paměti, neboť je vždy jen jedna, univerzální. Kolektivních pamětí naopak existuje neomezené množství [Halbwachs 2009: 129].

Kolektivní paměť nelze kvůli její odlišnosti srovnávat s historií, výraz historická paměť je tedy nepřesný. Mezi pamětí a historií však panuje určitý vztah. Ve skupinách, kde už nikdo nevzpomíná na minulost, je paměť nahrazena historií. Dochází tedy k přeměně z paměti na historii [Assmann 2001: 43]. Burke zdůrazňuje, že historici by při svém výzkumu měli brát paměť v úvahu. Měli by využívat paměť jako historický zdroj, u kterého je však nutné nejprve ověřit jeho věrohodnost a podrobit ho kritice. K tomu začalo docházet až v šedesátých letech 20. století, kdy historické vědy začaly využívat orální historii jako relevantní zdroj. Dále může být paměť chápána jako jev, který sám o sobě může být zkoumán. Historie je na rozdíl od paměti objektivní, není ovlivňována svým nositelem [Burke 2006: 52–53].

Odlišný názor na paměť a historii má Pierre Nora. Podle něj se o paměti mluví z toho důvodu, že již vymizela. Už nejsou ani prostředí, kde by paměť existovala. Vše, dnes označované jako paměť, je již součástí historie. Paměť a historie nikdy nemohly existovat společně, neboť historie má za cíl zničení paměti a potlačení vzpomínek. Historie

patří mezi společenské vědy, je veřejně využívána a prezentována. Naopak paměť se stáhla do soukromí a využívá se mimo veřejnou sféru. [Nora 1996: 8–11]. Paměť potřebuje oporu v podobě historie, aby mohla být zachována. Proto v současnosti vzniká velké množství archivů, podstatně více než v dřívějších dobách. Lidé se snaží chránit pozůstatky minulosti. Je to způsobeno právě tím, že paměť zaniká. Lidé proto mají tendenci hromadit a uchovávat jiné pozůstatky minulosti. Skupiny, jež ztratily svoji kolektivní paměť, musí oživit svoji historii, jinak by nemohly vymezit svoji totožnost. Paměť je tedy pohlcena historií a tím pádem zaniká [Nora 1996: 11–12, 14].

V rámci Halbwachsovy teorie platí, že v kolektivní paměti jsou mimo jiné důležité i prostorové představy a spojení paměti a míst. Místa mají pro skupiny zvláštní význam, kterému rozumí pouze její členové. Vztah k místu však není stálý, může se proměňovat na základě událostí, jež mají vliv i na kolektivní paměť skupiny [Halbwachs 2009: 188]. Skupiny jsou vždy spojeny s určitým místem [Halbwachs 2009: 194], tím pádem i kolektivní paměť je zasazena v prostoru. Díky ukotvení vzpomínek v prostoru se k nim společnost může později vracet [Halbwachs 2009: 224]. Na souvislosti mezi místy a pamětí se nejvíce zaměřuje Pierre Nora. Zaměřuje se na situaci, kdy dochází k zániku národní paměti. K přenosu vzpomínek je proto nutné využívat místa, jež paměť představují, což jsou například památníky, muzea, svátky nebo slavnosti [Pfeiferová, Šubrt 2010: 20–21].

Za místa paměti lze považovat všechna významná historická díla založená na zachycení paměti. Místa paměti mohou být topografická, například turistické oblasti s přesným a neměnným umístěním. Mohou to také být monumentální objekty, jako jsou sochy, pomníky, památníky. Místa, jež mají symbolizovat a připomínat nějakou zkušenost, například spolky válečných veteránů. Tato místa však nejsou trvalého charakteru, zanikají společně s členy skupiny, kteří jsou nositeli této paměti. Místa paměti mohou být veřejná, přístupná všem, i soukromá, sdílená pouze určitými jedinci [Nora 1996: 16–17]. Aby mohlo být místo nebo věc

uznáno jako součást kolektivní paměti, musí projít určitým procesem. Nejprve musí být dokument nalezen, například v muzeu nebo archivu. Následně je zkoumán lokální kontext, v němž dokument vznikl a konkrétní obsah dokumentu, kterému je nutné správně porozumět [Dlouhá, Hájek 2011: 3].

Tématem paměti se zabýval i francouzský filozof Paul Ricoeur. Zabýval se vztahem mezi pamětí a historií a jejich vzájemným ovlivňováním. Paměť může být různými způsoby ovlivňována, a to potlačována nebo naopak zneužívána. [Pfeiferová, Šubrt 2010: 22]. Důležitou funkcí paměti je podle Ricoeura zabránit zapomnění. Zdůrazňuje výrazné rozpory, k nimž může docházet mezi historickými fakty a vzpomínkami na události [Seguin 2012]. Podle dalšího francouzského filozofa, Henriho Bergsona, dochází k vytváření vzpomínek v průběhu celého života jedince. Vzpomínky a zkušenosti v nich obsažené mohou být využívány při řešení problémů v současnosti. Jedinec si vzpomínku vybaví v situaci, kdy mu může být užitečná. Francouzský sociolog Émile Durkheim důrazně rozlišoval individuální a kolektivní vědomí, což od něj převzal i Maurice Halbwachs. Kolektivní vědomí považoval za podstatu života společnosti. Kolektivní vědomí má na rozdíl od individuálního neomezenou kapacitu. [Pfeiferová, Šubrt 2010: 11–13].

K tématu paměti neodmyslitelně patří také problém vzpomínání a zapomínání. Assmann rozlišuje paměť vzhledem k vzpomínání na komunikativní a kulturní. Komunikativní paměť se vztahuje k nedávné minulosti. Jsou to vzpomínky, které člověk sdílí se svými blízkými, například může jít o generační paměť. Tyto vzpomínky zanikají společně se svými nositeli. Vzpomínání se nejvíce rozvíjí ve stáří, když lidé ukončí profesní kariéru a začnou vzpomínat na události prožité během života [Assmann 2001: 48]. V této fázi se před určitou dobou ocitla i generace lidí, kteří zažili události druhé světové války. Proto se zvedl zájem o toto téma, veřejnosti často připomínané. Kulturní paměť se zaměřuje pouze na konkrétní body v minulosti. Jde o určitou sváteční paměť zaměřující se

na mýty [Assmann 2001: 50]. Jejimi nositeli jsou šamani, umělci, kněží nebo spisovatelé. Tato paměť uchovává například rituální vědění. Pokud chce člověk toto vědění sdílet, musí být zasvěcen [Assmann 2001: 51–52]. Aby se skupina mohla podílet na kulturní paměti, musí se účastnit svátků a rituálů souvisejících s daným věděním, během nichž je jim vědění předáváno [Assmann 2001: 54].

Komunikativní i kulturní paměť využívají své vzpomínky k připomínání si svých zesnulých. Vzpomínka na mrtvé je dle Assmanna základní kulturní vzpomínkou [Assmann 2001: 57]. Skupina usiluje o to, aby mrtvý přežíval v jejích vzpomínkách. Snaží se udržet události a osoby z minulosti tím, že na ně bude vzpomínat a vyprávět o nich [Assmann 2001: 59–62]. Vzpomíná se především na to, co má pro skupinu nebo jedince nějaký význam, ostatní je zapomenuto. Ale pouze minulost, na kterou se vzpomíná, získává význam. Zapomnění však může být pouze dočasné, neboť při kulturních změnách, kterými skupina projde, může dojít k obnově vzpomínek [Šmídová Matoušová 2014: 93; Assmann 2001: 70]. Ricoeur rozlišoval dva typy zapomnění. Nevratnou ztrátu, kdy dojde k poškození mozku nebo například ke zničení archivu a tím ke ztrátě vzpomínek, a rezervní zapomnění, kdy jsou vzpomínky uchovávány mimo vědomí. Paměť také často sama od sebe vytěsňuje nepříjemné vzpomínky [Pfeiferová, Šubrt 2010: 23, 25]. Vzpomínání souvisí i s touhou po moci. Panovníci chtějí, aby bylo na ně a na jejich činy vzpomínáno v budoucnosti [Assmann 2001: 65–66].

Zájem o téma paměti se vyskytoval už v období starověku, například u Platóna, Aristotela [Pfeiferová, Šubrt 2010: 9], nebo ve spisu *Rétorika*, v němž autor Herennius z 1. století př. n. l. rozlišoval mezi přirozenou a umělou pamětí [Assmann 2001: 31]. Největší zájem o zkoumání paměti se však objevil až v sedmdesátých letech 20. století. Zájem o paměť narůstal, neboť začalo docházet k vymírání generace, která byla svědkem nejzávažnějších událostí a zločinů 20. století. Živé vzpomínky na tuto dobu zanikají společně s jejich nositeli, jsou však předány dál a stávají se součástí kolektivní paměti [Assmann 2001: 15;

Pfeiferová, Šubrt 2010: 10]. Období 80–100 let označuje Assmann jako nedávnou minulost. Jedná se o dobu, kterou si člověk může pamatovat na základě vlastních zkušeností nebo ji zná s doslechu [Assmann 2001: 47].

Zkoumáním živých vzpomínek se zabývá orální historie, která získává informace prostřednictvím rozhovorů. Po přibližně 80 letech živá vzpomínka zaniká a nahrazují ji knihy, památníky a další oficiální podání historie [Assmann 2001: 49]. Aby mohla být paměť živá, musí odpovídat požadavkům dané doby. Významné politické změny ve 20. století přinesly nový pohled na minulost. Především vzestupy a pády totalitních režimů byly vždy provázeny definováním toho, co má být zapomenuto nebo naopak na co má být vzpomínáno [Pfeiferová, Šubrt 2010: 10, 15].

Tak vznikala oficiální a neoficiální paměť, které se často velmi výrazně lišily. Vlastností paměti je zapomínání nebo odstraňování vzpomínek. Může se jednat o svévolný proces, často však probíhá pod nátlakem, kdy dochází k potlačování nebo vymazávání nevhodných vzpomínek. Kolektivní paměť se tak stává nástrojem mocenské manipulace nebo nátlaku. Dochází k oficiální cenzuře nevhodné paměti. Režimy například usilují o přerušování vztahů s minulostí prostřednictvím přejmenování ulic. Nevhodné názvy odkazující k významným historickým datům nebo událostem jsou nahrazeny názvy vyhovujícími danému režimu [Burke 2006: 63–64]. Paměť, týkající se období druhé světové války a dalších tragických událostí dějin, bývá zneužívána médii a politickou snahou o přetvoření paměti a odstranění negativních vzpomínek. Úkolem paměti by mělo být bojovat proti zapomnění. To však nelze v případě, že zapomnění již nastalo [Levabre 2005: 61].

2.2 Terénní výzkum

Vzhledem k zaměření práce, ve které se pracuje se vzpomínkami pamětníků, byl proveden kvalitativní terénní výzkum [Silverman 2005: 13–14]. Bylo využíváno několik metod sběru dat. Nejvýznamnější data byla získávána metodou biografických (narativních) polostrukturovaných

rozhovorů, kdy byla vytvořena stručná osnova, podle které jednotlivá interview probíhala [Toušek 2012: 64]. Během výzkumu proběhlo deset rozhovorů. Vzhledem k jejich počtu se nejednalo o reprezentativní vzorek, avšak pro potřeby práce byl tento počet dostačující. Cílem nebylo získat obecné informace, které by bylo možné považovat za univerzální, ale zachytit intersubjektivně sdílenou paměť.

Při hledání vhodných informátorů byl využit nepravděpodobnostní typ výběru, ve většině případů konkrétně účelový výběr (purposive sampling), kdy bylo nutné splnit několik kritérií pro to, aby mohli být do výzkumu zařazeni [Toušek 2012: 56]. Hlavním z těchto kritérií bylo, aby dotazovaní v době osvobození, případně v období socialismu, žili nebo alespoň pobývali ve městě Rokycany. Věk informátorů měl být vzhledem k tématu vyšší než 50 let. Podařilo se uskutečnit rozhovory s několika pamětníky osvobození. Těchto pamětníků však vzhledem k jejich vysokému věku ubývá, proto byli využiti i mladší informátoři. U nich byla podmínka, aby část svého života prožili v období, kdy byla u moci komunistická strana. Toto kritérium se podařilo splnit, ve výzkumu bylo pracováno kromě pamětníků, kteří osvobození sami zažili, také s informátory ve věku nad 50 let, kteří zažili většinu důležitých milníků v době socialismu (roky 1968, 1989). Ve výzkumu jsou zastoupeni muži i ženy, přibližně ve stejném poměru. Každý musel splnit tato kritéria, aby mohl být do výzkumu zahrnut.

Informátoři byli osloveni na doporučení obyvatel Rokycan. Jeden z dotazovaných doporučil svého známého, který splňoval všechna kritéria a poskytl na něj kontakt, byla tedy využita technika tzv. sněhové koule (snowball sampling) [Bernard 2006: 193]. Rozhovory byly ve většině případů vedeny jednotlivě, bez přítomnosti třetích osob. Pouze v jednom případě se interview účastnil manželský pár, oba se vzájemně doplňovali. Informátoři byli kontaktováni telefonicky nebo prostřednictvím třetích osob. Místo a čas pro uskutečnění rozhovorů si zvolili sami, ve všech případech probíhaly u nich doma, v prostředí, ve kterém se cítili nej pohodlněji. Všem informátorům byla garantována anonymita a byla

dodržována etika výzkumu. Všichni dotazovaní byli srozuměni se záznamem rozhovoru a jeho využitím pro potřeby této práce. Následně byla provedena transkripce rozhovorů v programu F4, pro lepší přehlednost a snadnější dohledávání informací.

Osnova rozhovorů byla stejná pro pamětníky osvobození, mladší informátoři byli dotazováni pouze na období komunismu. Předem nebyly připraveny konkrétní otázky, pouze okruhy témat. Nejprve informátoři mluvili o sobě a svém životě, o svém vztahu k městu. Následovala otázka na situaci ke konci druhé světové války v Rokycanech, s tím spojené osvobození města a situaci po osvobození až do odchodu amerických vojsk z města. U této části se informátoři většinou rozhovořili nejvíce, neboť osvobození pro ně bylo významným zážitkem. Dalším důležitým bodem rozhovoru bylo téma týkající se období socialismu – jaké byly diskurzivní roviny tématu osvobození na veřejnosti, ve školách, v zaměstnání, jak o něm mluvili lidé mezi sebou, jaký byl názor lidí na sochu rudoarmějce, jakým způsobem bylo připomínáno výročí osvobození apod. Poslední otázka směřovala k tomu, jak se změnila situace po roce 1989, tedy po pádu vlády komunistické strany. U tématu socialismu se objevily problémy. Dotazovaní nechtěli příliš mluvit, často odbočovali a bylo patrné, že rozhovor k tomuto tématu jim není příjemný. Všechny otázky byly pokládány jasně a srozumitelně, aby dotazovaní přesně pochopili, co po nich badatel požaduje a na co se ptá.

Poté, co byly provedeny všechny potřebné rozhovory, proběhla analýza získaných dat. Jako nejvhodnější byla zvolena diskurzivní analýza. Diskurzivní analýza, jejímž prostřednictvím je reflektován běžný jazyk a text v sociálním kontextu, se zaměřuje kromě jazyka v jeho psané i mluvené podobě také na neverbální komunikaci. Nenahlíží na jazyk jako na objektivní popis reality, ale jako na součást reality, zaměřuje se na jeho smysl a význam [Beneš 2008: 92–93].

Další metodou získávání dat, využitou v této práci, bylo nezúčastněné pozorování [Hendl 2005: 201]. V roce 2014 byl během

několika symbolicky významných událostí (Slavnosti svobody v Rokycanech, Den veteránů v Rokycanech, průjezd amerického konvoje přes ČR – pietní akt v Plzni, zastávka na dálnici u Rokycan) podniknut menší participativní výzkum, během něhož byl pořízen obrazový materiál.

Kromě rozhovorů jsem v práci využila i primární a sekundární literaturu. Primární data jsou taková, která se přímo váží k danému tématu a jsou nejčastěji získávána během terénního výzkumu. Sekundární data shrnují informace, kterými se zabývají jiné prameny [Lozoviuk 2005: 27]. Jako primární prameny byly využívány například městské kroniky, dobový tisk a dobová literatura a archivní materiály, získávané především ze Státního okresního archivu v Rokycanech a z archivu Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech. V případě sekundární literatury se jednalo například o literaturu zaměřenou na historii Rokycan, osvobození Plzně a Rokycan, druhou světovou válku a období socialismu. Teoretická část práce byla založena na studiu odborné literatury zabývající se teorií kolektivní paměti.

3 OSVOBOZENÍ ZÁPADNÍCH ČECH

V tématu druhé světové války a především u událostí souvisejících s osvobozováním a koncem války je možné konstatovat určitou ambivalentnost a stereotypy. Tyto zažitě představy se objevují v oficiální literatuře, ale také v názorech a myšlenkách pamětníků i lidí, kteří znají tyto události pouze zprostředkovaně. O stereotypech u amerických vojáků, kteří v roce 1945 přišli do Československa, se zmiňuje doktorka Ulrychová ve svém textu *Obraz amerického vojáka – osvoboditele ve vzpomínkovém vyprávění obyvatel Plzně a okolních obcí*. Amerického vojáka lidé vnímali jako „bezelstného, mladého, téměř nedospělého vojáka, disciplinovaně bojujícího za osvobození okupované Evropy“ [Ulrychová 2006: 10]. Naopak němečtí vojáci byli chápáni jako nepřátelé, kteří okupují země, které jim nepatří. V oficiální literatuře se tak objevují na straně Američanů výrazy jako Spojenci, osvoboditelé, Němci jsou

naopak označování pojmy nepřítel, okupant, protivník. V případě Američanů docházelo k osvobozování, postupu, dosažení určitého místa, u německých vojsk k dobývání, okupování, ofenzivám, útokům, odporu. Jak vyplynulo z uskutečněných rozhovorů, je obdobné duální chápání událostí spojených s druhou světovou válkou dodnes patrné i u obyvatel Rokycan.

Druhá světová válka, nejkrvavější konflikt lidských dějin, který si vyžádal množství životů, vypukla 1. září 1939 poté, co Německo napadlo Polsko [Brownstone, Franck 1999: 426]. Do tohoto vojenského konfliktu, trvajícího téměř šest let, se zapojila nebo byla zatažena většina států světa. Osvobozování Evropy západními spojeneckými vojsky Ameriky, Velké Británie a Kanady začalo 6. června 1944 operací Overlord. Na začátku této invaze, označované jako Den D, došlo k vylodění spojeneckých vojsk v Normandii. Americká 4. a 1. pěší divize se vylodila na plážích Utah a Omaha, britským pěším divizím patřily pláže Gold a Sword a cílem kanadské pěší divize byla pláž Juno. Vylodění doprovázely parašutistické výsadky. Největší odpor kladla německá vojska na pláži Omaha, kde došlo k velkým ztrátám na straně Američanů. Ještě týž den se Spojencům podařilo zabezpečit pobřeží a proniknout do vnitrozemí [Brownstone, Franck 1999: 444; Shaw 2004: 145–146].

Vylodění v Normandii je považováno za největší vylodovací operaci v dějinách lidstva. Spojenecká vojska mohla začít s osvobozováním Evropy od nacistické nadvlády. Prvním úkolem bylo osvobození Francie. Americké a francouzské jednotky zahájily invazi do jižní Francie. Došlo k obsazení Grenoblu, Marseilles a Toulonu. Dne 25. srpna kapituloval velitel německé posádky v Paříži a tak bylo osvobozeno hlavní město [Shaw 2004: 152–153; Frankenberger 1996: 27–28]. Britské jednotky překročily řeku Seinou a pokračovaly dál přes území Francie. V září osvobodily město Brusel a přístav Antverpy.

Dalším cílem Spojenců bylo prorazit německou obranu v Holandsku a obsadit Německo. Britové postupovali Holandskem

a podařilo se jim obsadit strategicky významné mosty. Německý odpor byl však silný a na straně Britů došlo k významným ztrátám. Mezitím kanadská divize docílila kapitulace francouzského přístavu Calais. Spojenecká vojska pronikající francouzským územím postoupila až k Siegfriedově linii, obrannému pásmu chránící Německo proti útokům ze západu. K proniknutí na území Německa bylo nutné překročit linii, kde musela čelit silným vojskům [Brownstone, Franck 1999: 444; Shaw 2004: 153–155, 157].

Na přelomu let 1944 a 1945 došlo k poslednímu velkému protiúderu ze strany Německa a pokusu zvrátit průběh války. V prosinci zahájilo Německo ofenzivu proti americké 1. armádě v Belgii v hornatém výběžku Ardeny. Spojenci nepočítali s útokem v této oblasti a nepřátelská vojska tak mohla využít momentu překvapení. Německým divizím se podařilo prolomit úsek bráněný spojeneckými vojsky. Pronikla na území Spojenců a blížila se k americkému velitelství, které muselo být co nejrychleji přesunuto do bezpečné vzdálenosti. Vrchní velení celou situaci zpočátku podcenilo. [Hart 2000: 680, 681]. Americké jednotky byly obklíčeny v prostoru města Bastogne. Německá tanková armáda se neustále snažila město dobýt. Koncem prosince se 3. armádě pod velením generála George S. Pattona podařilo odrazit útok a americké jednotky v Bastogne osvobodit. Nastal protiútok, 1. armáda zaútočila na severní část ardenského výběžku, 3. armáda se vydala k výběžku z jižní strany. Německá vojska, která utrpěla nenahraditelné ztráty, se začala stahovat a Spojenci postoupili až k Rýnu a nic jim nebránilo v dalším postupu do centra Německa [Brownstone, Franck 1999: 446, 448; Shaw 2004: 163–165].

Poté, co se Spojencům podařilo odrazit německou ofenzivu v Ardenách, postupovali hlouběji do Německa. Na konci března se jim podařilo dosáhnout levého břehu Rýna. Během postupu spolupracovala americká a britská armáda, letectvo a výsadkáři. Jedním z cílů generála Eisenhowera, který celé akci velel, bylo obsadit průmyslové Porúří. 1. a 3. armáda dobyly města Frankfurt nad Mohanem a Kassel a podařilo se jim

obklíčit Porúří [Hofman et al. 2009: 226–228]. Během několika dnů, v polovině dubna, byla německá armáda v Porúří poražena a nucena kapitulovat. Jednotky 9. armády dosáhly řeky Labe. Zde však musely svůj postup zastavit do příchodu sovětských vojsk. Velení spojenecký vojsk uvažovalo o dalším postupu přes řeku směrem na Berlín. Ten však ležel v sovětské zóně. Vzhledem k politickému i strategickému významu Berlína uvažovali někteří britští i američtí velitelé o jeho obsazení, generál Eisenhower však vydal rozkaz k zastavení postupu na západním břehu Labe. Berlínská operace, která nakonec zůstala v rukou sovětských vojsk, si vyžádala velké ztráty [Hofman et al. 2009: 231–233].

Poté, co se 1. americká armáda zmocnila Lipska, na přítoku Labe se setkala s ukrajinským frontem sovětské armády. Na konci dubna a začátku května byl obsazen Lübeck, Norimberk a přístavní město Hamburk. Francouzská armáda postupovala podél Rýna na jih, americká 7. armáda překročila Dunaj a obsadila Augsburg, Mnichov, Innsbruck a Salcburk. Množství německých měst kapitulovalo dříve, než došlo k vojenským střetům. Na začátku května již měli Spojenci pod svým vlivem celé jižní Německo a Horní Rakousy [Hofman et al. 2009: 234–235]. V této době již bylo jasné, že Německo válku prohrálo a bude nuceno kapitulovat.

Dne 4. května delegace v čele s admirálem von Friedeburgem podepsala dohodu o kapitulaci, týkající se Nizozemí, severozápadního Německa, Šlesvicka-Holštýnska a Dánska. Německé velení chtělo kapitulovat pouze před západními Spojenci a dostat své vojáky z východní fronty do amerického zajetí. To se mu však nepodařilo. Dne 7. května v Remeši podepsal generál Alfred Jodl protokol o bezpodmínečné kapitulaci všech německých vojsk na všech frontách, který vešel v platnost o půlnoci z 8. na 9. května. Za spojenecké velení ho podepsal generál Beddell Smith, jako svědci velitel sovětských vojsk generálmajor Ivan Alexejevič Susloparov a generál Francois Sevez za Francii. Stalin však nesouhlasil s podepsáním kapitulace před Spojenci a požadoval opakování celého aktu pod vedením Sovětského svazu.

Proto byla kapitulace podepsána znovu 9. května, tentokrát v Berlíně [Hofman et al. 2009: 237–238; Shaw 2004: 178, 182].

K československým hranicím se americká armáda přiblížila v polovině dubna. Avšak ke kontaktu spojenců s územím Československa docházelo už delší dobu. Od března probíhaly nálety amerických letadel na strategické body, především vlaky a železniční stanice [Foud, Krátký, Vladař 1997: 7]. První americké jednotky překročily hranice Československa 18. dubna 1945. Jednotka Task Force, která byla součástí 90. pěší divize, vstoupila do Československa v oblasti Trojmezí, nejzápadnějším výběžku země, ve směru od německé obce Prex. Jednalo se pouze o průzkumnou akci, jednotka se vrátila zase zpět za hranice. Následně byly na naše území vyslány další skupiny, které se dostaly až k městečku Hranice. Město nereagovalo na výzvu ke kapitulaci, po útoku Američanů však Němci kapitulovali a město Hranice se stalo prvním obsazeným městem v Čechách [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 108–109; Jílek 1996: 66; Roučka 2005].

O dva dny později, 20. dubna, dosáhla jednotka města Aš. Na přístupových cestách se Američané setkali pouze s menším odporem a město bylo rychle obklíčeno. Starosta města měl v plánu kapitulovat, proti němu se však postavila skupina prosazující bránit se do poslední chvíle. Po jednáních mezi starostou města a velitelem obrany bylo rozhodnuto, že se město nevzdá a bude se Američanům bránit. Ve městě byly postaveny barikády. Američané tedy zaútočili a hlavní odpor Němců byl brzy zlomen. Američané získali nad městem kontrolu a Aš se stalo prvním velkým městem osvobozeným Spojenci [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 109; Roučka 2005].

Dalším cílem osvoboditelů bylo město Cheb. Na město byly podnikány nálety už od začátku dubna, hloubkoví letci útočili především na nádraží, ale cílem útoku se stal i kostel. Obyvatelé začali stavět zátarasy na cestách a zákopy. Velitel obrany Sudet, Konrád Henlein, rozkázal bránit město do poslední chvíle. Průzkumná letadla shazovala

na město letáky s výzvou ke kapitulaci. Nacističtí velitelé z města uprchli a odstranili i chebské archivy SS [Roučka 2005]. Dne 24. dubna dorazily k městu první jednotky 97. pěší divize označované jako „Trident“.² Celou noc probíhala mezi oběma stranami střelba. Druhý den, 25. dubna, začali Američané město bombardovat a došlo i ke střetům v ulicích. Poté, co padl velitel vojenské obrany, město kapitulovalo. Boje si vyžádaly množství mrtvých a raněných. Konrád Henlein se ještě pokusil o znovudobytí Chebu. Zpočátku se mu podařilo donutit Američany k ústupu, nakonec byl však jeho postup zastaven [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 109, 111, 113; Roučka 2005].

Po kapitulaci Chebu vystřídala 97. pěší divizi I. pěší divize (Big Red One)³, která obsadila prostor mezi Chebem a Karlovými Vary. Do bojů na Chebsku a Karlovarsku se zapojila i 9. obrněná divize a od června 1945 zde působila 79. pěší divize (Cross of Lorraine). Po válce postavili Američané u Chebu pomník ve tvaru šestibokého jehlanu se jmény padlých z I. pěší divize. Stejný pomník byl postaven i v Normandii, poblíž pláže Omaha [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 124]. Po kapitulaci Chebu se ve městě objevila i první československá jednotka. Jednalo se o příslušníky tzv. Kombinovaného oddílu Československé samostatné obrněné brigády. Tato jednotka původně obléhala severofrancouzské přístavní město Dunkerque. Odtud byla na vlastní žádost odvelena přes Francii, Belgii a Německo až na území Československa a do Chebu. Zde

² 97. pěší divize zvaná „Trident“ neboli „Trojzubec“ byla aktivována v roce 1943 a skládala se z 3 pěších pluků a 4 dělostřeleckých praporů. Od roku 1944 jí velel brigádní generál M. B. Halsey. V březnu 1945 divize vstoupila do Německa, kde se účastnila bojů až do 18. dubna. Následně se přidala k levému křídlu 3. armády při jejím postupu na jihovýchod a díky tomu se dostala na území Československa. Válka o Cheb byla pro divizi poslední velkou akcí. Po ní ještě její jednotky osvobodily množství obcí na Tachovsku a v okolí Stříbra a poté se vrátili do Francie, odkud putovaly do USA. Až do svého rozpuštění v roce 1946 zůstaly na ostrově Honsů v Pacifiku. 97. pěší divize působila v Evropě i Tichomoří. Označení „Trojzubec“ symbolizuje tři státy, ze kterých vojáci této divize pocházeli [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 112–113].

³ I. pěší divize do roku 1943 působila v Africe. V roce 1944 se účastnila vylodění v Normandii, prolomila Siegfriedovu linii a bojovala v bitvě v Ardenách. Přes Německo se dostala až do Československa [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 125].

se podílela na obnově chodu města a fungování infrastruktury a konala strážní službu [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 125, 127–128; Hofman et al. 2009: 241, 243].

Na konci dubna byla již převaha Spojenců na západní frontě výrazná a odpor německých vojsk slábl. Proto se začaly objevovat myšlenky, že by americká armáda postupovala dál na Prahu a osvobodila ji [Hofman et al. 2009: 244]. Eisenhower však tuto operaci neměl v plánu, chtěl se zaměřit především na Rakousko a Dánsko. Také se obával konfliktu se sovětským spojencem, který by toto jednání mohlo přinést. Osvobození Prahy ale mohlo západním Spojencům přinést strategické výhody, čehož si byli vědomi i britští velitelé, kteří v tomto ohledu na Eisenhowera tlačili [Magstadt 1996: 91; Rataj 1996: 24]. Ten nakonec tuto možnost předložil generálu Antonovovi, jenž ji odmítl s tím, že sovětská vojska jsou již soustředěna k Pražské operaci. Eisenhower tedy se 3. armádou postoupil pouze k demarkační linii na spojnici měst Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice [Hofman et al. 2009: 244]. (Obr. 1) Dne 30. dubna se Američanům podařilo osvobodit spojenecké válečné zajatce ze zajateckého tábora v Bělé nad Radbuzou [Jakl 2004: 20].

Oblast Domažlicka a Klatovska osvobozovaly jednotky 2. pěší divize [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 171]. Postupně obsadily řadu měst a obcí, jejich hlavním cílem však byly Domažlice. Celé jaro muselo město čelit útokům hloubkových letců, jejichž útoky směřovaly především na železnice. V průběhu dubna přes tuto oblast procházely ustupující německé jednotky, jejichž kolony byly také cílem hloubkových letců. Došlo k mnoha střetům mezi Američany a ustupujícími Němci. Na začátku května Domažlice několik dnů ostřelovalo americké dělostřelectvo. Obyvatelé města vyvěsili bílé prapory, aby ukázali, že město je na straně Spojenců. Na rozkaz jednotek SS však museli prapory odstranit. Nakonec se německé velení města rozhodlo kapitulovat. Dne 5. května se 2. pěší divize dostala na náměstí Domažlic, kde ji vítali shromáždění obyvatelé s vlajkami a prapory Československa

i spojeneckých mocností [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 175–176; Roučka 2005].

Podobně jako v Domažlicích, byly i v Klatovech napadány železniční stanice hloubkovými letci. Při svém postupu Američané osvobodili například Nýrsko, Kout na Šumavě, Železnou Rudu nebo Rozvadov. Stejně jako v dalších městech, i v Klatovech vypuklo 5. května povstání. Lidé strhávali německé nápisy a napadali německé posádky. Němci začali na povstalce útočit. Začalo se jednat o kapitulaci. Večer se do města dostaly první americké jednotky a německé vojsko oficiálně kapitulovalo. Klatovy projížděla německá kolona, která se však odmítla vzdát. Američané byli nuceni nasadit hloubkové letce, aby Němce donutili ke kapitulaci. Následně Američané pokračovali přes Přeštice a Dobřany, které byly osvobozeny bez boje, na Plzeň [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 183–184; Roučka 2005].

Plzeň, největší město západních Čech, stále čekalo na své osvobození. Stejně jako její okolí. I Plzeň byla cílem náletů, k největšímu leteckému útoku došlo 25. dubna. Terčem jednotek 8. Air Force, zaměřující se na důležité body v okupované Evropě, se stala plzeňská zbrojovka Škoda a vojenské letiště Bory. Během války se zde vyráběla protiletadlová děla [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 110–111; Foud, Krátký, Vladař 1997: 92]. Doslovný citát rozkazu velitelství 8. Air Force z 25. dubna k útoku na Plzeň: *„Plzeňská zbrojovka Škoda v obsazeném Československu je poslední velkou zbrojovkou, kterou dosud nacisté drží. Vyrábí všechny typy děl a munice, tanky, obrněné vozy a velké množství lehkého a těžkého strojírenství. Je nejdůležitější pro německé válečné úsilí a je známo, že dodává zařízení a munici přímo frontovým jednotkám.“* [Foud, Krátký, Vladař 1997: 92]. Z tohoto důvodu americké velení provedlo útok, při kterém použilo téměř 300 bombardérů shazujících bomby všeobecného použití a zápalné bomby. Několik hodin před náletem byl tento plánovaný útok ohlášen rádiem BBC. Výstraha se mezi zaměstnanci rychle rozšířila. Byl vyhlášen poplach a obyvatelé se schovali do krytů. Díky tomu bylo zabráněno velkým ztrátám na životech

a v továrně zahynulo pouze šest lidí. Němci na útok odpověděli protiletadlovými granáty. Během útoku bylo zničeno kolem 70 % zařízení a staveb [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 110; Foud, Krátký, Vladař 1997: 92–93].

V prvních dnech měsíce května shazovala americká letadla nad Plzní a celými západními Čechami letáky popisující postup spojeneckých vojsk. Letáky byly nejprve v angličtině, následovaly však další, v češtině, obsahující hesla „Do zbraně!“ a „ČSR již bude osvobozeno“ [Pecka 1995: 36]. Od konce dubna již byla doprava na komunikacích omezena, pohybovala se zde jen německá vojenská auta. Většina lidí už ani nepracovala. V polovině dubna vznikl v Plzni Revoluční národní výbor [Roučka 2005]. Povstání v Plzni vypuklo 5. května. Lidé vyšli do ulic a začali strhávat německé nápisy a vlajky, útočit na německé obchody a dokonce i na německé hlídky, z nichž některé se dobrovolně vzdaly. Na věži kostela sv. Bartoloměje a okolních domech se objevily československé vlajky, obyvatelé na oblečení nosili trikoloru. Na náměstí byl zapálen transparent s nápisem „Führer befiehl, wir folgen!“ (Vůdce poroučí, my poslechneme!). Reakcí na to byla střelba německých vojáků do obyvatel. Skupině obyvatel se podařilo vniknout na radnici a moc se dostala do rukou Revolučního národního výboru [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 162; Roučka 2005].

Povstalci zahájili vyjednávání s vojenským velitelem von Majewskim, který přenechal správu města Národnímu výboru a odevzdal zbraně. Byl obsazen rozhlasový vysílač a zahájeno svobodné vysílání [Jakl 2004: 35]. Z rozhlasu se ozvala klíčová věta: „Hovoří Plzeň, svobodná Plzeň hovoří. Voláme vás, občané města Plzně a celých západních Čech. Oznamujeme vám, že jsme se zbavili nadvlády Němců a jsme svobodni.“ [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 162]. Rozhlas také odvysílal fiktivní zprávu v němčině určenou pro německé vojáky, která je měla zmást: „Příslušníkům německé branné moci, kteří nemají spojení na vrchní velitelství branné moci, se dává na vědomí, že se mají stáhnout do ubikací a vyčkávat dalších rozkazů.“ [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 162].

Zaměstnancům plzeňských pošt se podařilo přerušit telefonní spojení, takže němečtí velitelé ztratili přehled o situaci a kontakt na okolní německé jednotky a velitelství [Stoklasa 1996: 60].

Povstalci obsadili strategické body a objekty ve městě. Napětí neustále narůstalo, střety mezi povstalci a německými vojáky pokračovaly. Počet mrtvých rostl na obou stranách. Povstalci brali zbraně ve skladech i hlídkám přímo na ulici. K večeru bylo dohodnuto příměří s německým velením. Členům Národního výboru se podařilo telefonicky spojit s americkým velením v Klatovech, které jim slíbilo pomoc na druhý den [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 163–164]. S žádostí o pomoc od Američanů byly vyslány i spojky ve směru na Domažlice, Klatovy a Tachov. Postup na Plzeň povstalcům slíbila 16. obrněná divize⁴ ve směru od Tachova. Von Majewski mezitím posílil hlídky a hrozil odvetou. Němcům se přes noc podařilo získat zpět pod svoji kontrolu část města. Během povstání zemřelo 18 lidí a téměř pět desítek jich bylo zraněno [Roučka 2005].

Na začátku května postupovala 16. obrněná divize ve směru Bor–Stříbro a rychle se přibližovala k Plzni. Brzy ráno 6. května vyjela z Boru u Tachova kolona pod vedením plukovníka Nobleho. Cestou k Plzni kolona nenarazila na žádný výraznější odpor ze strany Němců, postup byl zpomalen pouze množstvím vozů a zátarasů na cestách. Po osmé hodině se ve směru od Křimic v Husově ulici objevily první obrněné vozy, lehké tanky a džípy. Dojely na náměstí Republiky, kde je již vítaly zástupy obyvatel lemující ulice [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 186, 200; Roučka 2005]. Na dramatickosti celé situaci přidával vytrvalý déšť, který se od rána snášel na Plzeň i okolní obce a města. Ani nepříznivé počasí však

⁴ Jedna z nejmladších amerických obrněných divizí, 16. obrněná divize, vznikla v roce 1943 a v lednu 1945 zahájila svoji operaci v Evropě. Od roku 1944 byl jejím velitelem brigádní generál J. L. Pierce. Po osvobození Plzně věnovala divize městu bronzovou desku, která však byla komunistickým režimem odstraněna a navracena na radnici až po více než čtyřiceti letech. Přítomnost divize v tomto městě připomíná i pomník, skleněná pyramida s emblémem divize [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 167–168].

neodradilo obyvatele Plzně od toho, aby opustili své domovy a nadšeně vítali osvoboditele. Vojáci lidem rozdávali čokoládu, žvýkačky, cigarety, na oplátku dostávali buchty, čaj, dokonce i pivo. Vozy byly ozdobeny šeríky [Roučka 2005].

Po několika hodinách se v Plzni začala ozývat střelba. Město bylo stále plné příslušníků wehrmachtu [Roučka 2005]. Ostřelovači útočili z věže kostela na náměstí, z okolních domů i v ulicích Klatovská a Prešovská. Lidé začali utíkat pryč z ulic. Až odpoledne se Američanům podařilo útok zastavit. Následně obsadili borské letiště, továrnu Škoda a zajistili množství německých vojáků [Foud, Jíša, Rollinger 2011: 202; Ulrychová 2006: 15]. Vojenský velitel Plzně, generál von Majewski podepsal kapitulaci a předal město. Krátce poté se před očima vlastních lidí i amerického velitele zastřelil [Gilbert 1999: 95; Roučka 2005].

Druhý den se ve městě začali shromažďovat dobrovolníci se zbraněmi. Přípravovali nákladní auta a chtěli se vydat na pomoc bojující Praze. Americké velení jim to však neumožnilo [Jakl 2004: 35; Valenta 1996: 75]. Dostala se k němu informace o kapitulaci Německa a současně byli upozorněni, že spojenecká vojska nesmí překročit předem domluvenou demarkační linii. Do tohoto dne, 7. května, se většině amerických jednotek podařilo této linii dosáhnout. V následujících dnech byly za linii vysílány pouze průzkumné jednotky, které měly zajistit podmínky pro navázání kontaktu s blížícími se sovětskými vojsky. Podél demarkační linie tak probíhala jednání mezi veliteli obou stran. Tím skončily veškeré vojenské akce americké armády v západních Čechách [Hofman et al. 2009: 245–247].

3.1 Osvobození Rokycan

Od 15. března 1939 bylo Československo okupováno a na jeho území byl vytvořen Protektorát Čechy a Morava. V roce 1940 byla v Brdských lesích poblíž Rokycan zřízena vojenská střelnice pro okupační vojska. Všechny tamní vesnice, jako například Trokavec, Skořice, Padrt', byly vystěhovány. Nedaleko Rokycan, v obci Mirošov,

vznikl koncentrační tábor pro politické vězně [Dobromysl 1995: 6]. Od počátku roku 1939 rostl v této oblasti odpor a nesouhlas s přítomností okupantů a začaly se formovat odbojové skupiny a ilegálně působící organizace. Působily zde například organizace Obrana národa, Národní hnutí pracující mládeže, Brdy a mnoho dalších. Mnoho členů odbojových hnutí však bylo v průběhu války zatčeno gestapem [Dobromysl 1995: 7, 9]. Život ve městě byl válkou výrazně poznamenán. Místní židovští občané byli zlikvidováni, padlo také mnoho odbojářů a účastníků bojů na frontách [Hrachová, Rada, Vonásek 2010: 3].

Počátek roku 1945 byl ve znamení vzrůstajícího napětí. Spojenecká vojska postupovala Evropou a nechávala za sebou poražená německá vojska. Jak je zmíněno i v městské kronice, obyvatelé Rokycan byli vyzíváni, aby v případě leteckého útoku vyhledali nejbližší kryt. Odebrání se do krytů bylo povinné, v případě neuposlechnutí hrozila pokuta. Německé hlídky také kontrolovaly zatemnění oken, které mělo snížit viditelnost města pro letadla [Bílý 1945: 129]. První nálet hloubkových letců na Rokycany proběhl 15. února. Centru města se letadla vyhnula, poškodila však lokomotivy na železniční trati mezi Rokycany a okolními obcemi. Proběhl také útok na nákladní auto nedaleko města [Cironis 2005: 26]. V průběhu února a března, jak líčí kronika, přicházelo do Rokycan množství německých uprchlíků z Polska, Maďarska a Slovenska. Přijížděly i celé vesnice, kterým bylo v okolních obcích zajišťováno ubytování [Bílý 1945: 130–131].

Do Rokycan přicházela další německá vojska, podle údajů v kronice zde v tomto období tvořilo posádku 4 000 mužů. Místní kasárna byla přejmenována na Nibelungen Kaserne. S blížícími se spojeneckými vojsky stoupala u posádky nervozita. Situaci také zhoršoval nedostatek potravy, což vyvolávalo mezi vojáky sklony k rabování [Borek 2011a: 199–200].

V dubnu začaly intenzivnější nálety na Rokycany, což popisuje i kronika. Železniční trať byla po celý měsíc ohrožována hloubkovými

letci. Poté, co 17. dubna Spojenci bombardovali Plzeň, byly v Rokycanech po celý den spouštěny letecké poplachy. Na domech byly nakresleny bílé šipky, které ukazovaly směr k nejbližšímu krytu. Němci začali narychlo kopat zákopy a na silnicích kolem města stavět zábrany z klád a hloubit příkopy, s čímž jim museli nedobrovolně pomáhat i občané města [Bílý 1945: 131–132]. Následující dva dny bylo ostřelováno nádraží, což způsobilo přerušování vlakového spojení. Na Plzeňské ulici bylo zasaženo několik německých nákladních aut [Cironis 2005: 26].

Po těchto událostech a zvýšeném nebezpečí ze strany hloubkových letců byl vyhlášen výjimečný stav. Bylo zakázáno shromažďovat se a zdržovat na ulicích. Jeden z amerických letounů měl problémy a musel nouzově přistát mezi obcemi Volduchy a Díly. Pilot údajně přistání přežil, informace o jeho osudu se však rozcházejí. Některé zdroje uvádějí, že se mu podařilo přečkat konec války v úkrytu v domě kdesi u Rokycan, podle jiných padl do německého zajetí, odkud byl později Spojenci osvobozen [Borek 2011a: 200; Borek 2011b: 201]. Nejničivější nálety na město proběhly 27. a 29. dubna. Na město bylo shozeno několik bomb, které poškodily nádražní budovu, koleje a také okolní domy, mimo jiné budovu sokolovny, gymnázia nebo spořitelny. Během náletů došlo i k oběti mezi civilním obyvatelstvem [Cironis 2005: 27; Foud, Krátký, Vladař 1997: 136, 142]. Silně poškozeno bylo dvanáct domů, dalších téměř devět desítek utrpělo menší škody [Borek 2011a: 200].

Napětí mezi německými vojáky neustále stoupalo, konec války byl již nevyhnutelný. Většina se jich snažila co nejrychleji město opustit. Atmosféru těchto dnů popsal i městský kronikář Ing. Jaroslav Bílý: „Vojáci z kasáren v noci zmizeli až na některé hlídky. Prostranství před nádražím v tyto dny bylo plné vojáků, čekajících na vlaky, které skoro nejezdí, díky dobré práci hloubkařů. Vojáci většinou ani nečekají na vlak, kradou ruční vozíky, velocipеды kde se jen dá, zrekvírovali povozníky s potahy i vozy, naložili a vyjížděli směrem na Veselou.“ [Bílý 1945: 132]. “Vojáci němečtí

kradou všechno na čem se dá jeti a něco potravin a šatstva odvézti.“ [Bílý 1945: 133].

V prvních květnových dnech vybídl starosta města Rudolf Hejrovský dělnictvo k ukončení práce ve válečné výrobě. Zároveň vyzval občany k rozvaze a zachování klidu, neboť většina z nich byla rozrušená blížícím se koncem války [Borek 2011b: 201]. Petros Cironis ve své knize mapující dobu osvobození Rokycan píše, že ilegální Národní výbor vydal již 4. května výzvu k obyvatelstvu. V ní bylo vyzíváno k zachování klidu a bylo oznámeno, že krádeže a rabování nebude tolerováno. Město zajišťuje zásobování, k čemuž je potřeba pomoc občanů. Všichni byli také ubezpečeni, že pro následující události je vše připraveno [Cironis 2005: 103, 105].

Následující den, 5. května po osmé hodině ranní se Národní výbor zmocnil správy nad městem. Ke starostovi se díky pracovníkům pošty donesla informace o vypuknutí povstání v Praze, odkud se revoluce šířila do dalších měst. V této době měl Národní výbor již 28 členů. Přestože velitel německé posádky hrozil odvetou, nikdo neustoupil. Národní výbor sice neměl dostatek zbraní, byl na tom však dobře početně, neboť se zapojil každý schopný obyvatel města (hasiči, skauti a podobně) [Borek 2011b: 201–202]. Rozšířila se zpráva o novém vyhlášení Československé republiky. Okamžitě se začalo s odstraňováním německých nápisů na úřadech, soukromých firmách i v ulicích. Po šesti letech zaválaly po celém městě československé vlajky. Lidé se shromáždili na náměstí, kde jim starosta potvrdil státní samostatnost. Na radnici se konala první veřejná schůze Národního výboru. I přes to, že pršelo, se odpoledne na náměstí sešlo k manifestaci údajně deset tisíc lidí, část z nich v krojích. (Obr. 2) Po projevu starosty byla zapívána státní hymna [Cironis 2005: 105].

Dne 6. května obsadil Národní výbor kasárna. Zásoby z hlavních skladů byly odvezeny s odůvodněním, že by mohlo dojít k rabování ze strany Němců. Celý den i přes vytrvalý déšť lidé vyhlíželi příjezd

amerických tanků. Městský rozhlas hlásil, že projely Ejpovicemi a blíží se k městu. Podle některých informací Američané dojeli až k hranici města, tam se však otočili a vrátili se zpět do Plzně [Borek 2011b: 202].

K osvobození města Rokycany došlo v pondělí 7. května. Brzy ráno přijely první tanky do Sedláčkovy ulice (dnešní ulice Josefa Knihy). (Obr. 3) Kronika celou událost zachytila takto: „...(Američané) vjeli se 3 tanky do města v pondělí 7. května po 4. hodině ranní. Přes časnou hodinu shromáždilo se v Sedláčkově ulici, kde tanky parkovaly, velké shromáždění, které jásavě zdravilo americké vojáky. Tanky byly ozdobeny květinami, ženy a děvčata chtěly pohostit Američany co jen měly po ruce, leč ti s úsměvem odmítali a sami rozdávali čokoládu a cigarety. S dětmi se naráz spřátelili, za chvíli jich byly plné tanky. Hudba pak dovršila toto nepřipravené, ale srdečné uvítání prvních amerických jednotek.“ [Bílý 1945: 137]. Jednalo se o tanky z 23. průzkumné eskadrony. Během dne dorazily další tanky a auta z 9. pěšího pluku a 8. tankové divize. Počet amerických vojáků v Rokycanech v těchto dnech byl kolem 600 [Borek 2011b: 202]. Kronika také zmiňuje výzvu starosty ke všem osobám německé národnosti, které mají odevzdat veškeré své zbraně. Tento den ještě trvalo povinné zatemnění oken a lidé se nesměli zdržovat na ulicích. V gymnáziu byla zřízena ošetřovna pro lidi vracející se z koncentračních táborů a uprchlíky procházející městem. Obyvatelé se střídali v přípravě polévky [Bílý 1945: 138–139].

Velitelem americké posádky v Rokycanech se stal plukovník Philip DeWitt Ginder. Vojáci byli ubytováni například v gymnáziu, v soukromých domech nebo v areálu konzervárny Marila [Borek 2011b: 202]. Podle týdeníku *V nový život*, který začal v Rokycanech vycházet bezprostředně po osvobození (první číslo vyšlo již 9. května), byl Ginder z města nadšený. Pozval k sobě zástupce Národního výboru, starostu Hejrovského a velitele policie, kterým projevil vděk za přátelské přivítání. Oznámil jim také své rozhodnutí uspořádat slavnostní zakončení války právě v Rokycanech [V nový život 1945 (2): 1].

K významné události došlo v Rokycanech 9. května. Četnická stanice v Kařezu dostala hlášení, že ve směru od Prahy se k Rokycanům blíží říšský ministr pro Protektorát Čechy a Morava Karl Hermann Frank. Se svým autem se začlenil do kolony německých vojáků směřujících k Plzni [Tunys 2010: 133]. O všem bylo ihned telefonicky informováno Okresní četnické velitelství v Rokycanech [Cironis 1996: 19–20]. Frank byl údajně odpovědný za vyhlazení Lidic a Ležáků a také byl obviněn z krádeže českých korunovačních klenotů z chrámu sv. Víta [Cironis 2005: 110]. V době, kdy se Frank blížil k Rokycanům, bylo již na něj četnické velitelství připraveno. Jel v zeleném pancéřovém autě doprovázeném auty s německými policisty. Lidé jeho vozidlo poznali již v centru města. Následně byl pronásledován a v Plzeňské ulici zadržen. Frankovo auto se společně s americkými vozy vrátilo na náměstí, kde byl identifikován. (Obr. 4) Frank byl odsouzen k trestu smrti a 22. května 1946 v Praze popraven [Borek 2011b: 202–203].

Ve stejný den došlo ve městě také k nešťastné události. Městem procházela směrem na Plzeň skupina uprchlíků. Jednalo se o civilní německé uprchlíky ze Slezska a Belgičany a Holanďany vracející se z koncentračních táborů [Cironis 2005: 95]. Mezi lidmi se však roznesla informace, že se jedná o německé vojáky a dav obyvatel na průvod zaútočil. Během střetu zemřelo podle některých údajů 28 uprchlíků [Borek 2011b: 203]. Skrz Rokycany procházely velké vlny německých uprchlíků směřující na západ do pásma obsazeného Američany. Oblast západně od města se stala uzavřenou zónou. Mezi Rokycany a Ejpovicemi byly zřízeny tři zajatecké tábory pro německé uprchlíky. V prostoru těsně za městem byli zajatci odzbrojováni a shromažďováni v táborech [Borek 2011b: 203]. Německé zbraně, výzbroj a výbušniny byly odhazovány podél cest. Občané byli upozorněni, že „podle ujednání podmínek příměří nesmí se na projíždějící německé jednotky hroziti nebo je jinak šikanovati, jinak tito ihned střílí a mohlo by dojíti ku zbytečným obětem“, jak píše kronikář [Bílý 1945: 140].

Rudá armáda dorazila z východní strany k Rokycanům 10. května. Jednalo se o vojáky ze 4. gardové tankové armády 1. ukrajinského frontu. Tanky projely Borkem (v roce 1945 ještě samostatná obec, dnes předměstí Rokycan) a zastavily se na linii mezi Borkem a Rokycany [Borek 2011b: 202]. Rudá armáda se k městu přiblížila i přes obec Kamenný Újezd, těsně sousedící s Rokycany. Od 7. května byla v této obci americká armáda. Po příjezdu Rudé armády 10. května zde obě armády působily společně údajně až do 13. května, kdy se americká vojska přesunula zpět za demarkační linii [Cironis 2005: 84]. Demarkační linie vedla po hranici města Rokycan, na jeho východní části. Pro její překročení bylo nutné mít propustku, která byla zhotovena v ruském a anglickém jazyce. Na linii byla vytvořena tři stanoviště, kde bylo možné procházet. Stanoviště byla mezi Borkem a Rokycany, Kamenným Újezdem a Rokycany a na silnici ve směru na Dobřív [Borek 2011b: 206]. Zde docházelo ke kontaktu obou armád. (Obr. 5)

Na konci května byla slavnostně připnuta stuha města Rokycany na prapor 9. amerického pluku. Při oslavě na náměstí zavlály vlajky a prapory Československa, Ameriky i Sovětského svazu [Bílý 1945: 144]. Dne 15. června navštívil Rokycany prezident republiky Edvard Beneš během své cesty do Plzně. Kronika popisuje domy vyzdobené vlajkami, prapory a květinami. Události se zúčastnilo kolem 20 000 návštěvníků. Na tribuně na náměstí pronesl prezident projev [Bílý 1945: 147].

Kronika zmiňuje časté taneční večery, které ve městě pořádala americká armáda. Těch se účastnili i velitelé Rudé armády [Bílý 1945: 140]. Ke kontaktu armád tedy docházelo nejen na demarkační linii ve vojenských záležitostech a při vojenských přehlídkách, ale i při neoficiálních příležitostech [Bílý 1945: 144]. (Obr. 6) V Rokycanech se život ve městě částečně přizpůsobil přítomnosti amerických vojsk. Bohoslužby byly vedené dvojjazyčně, tedy i v anglickém jazyce, byla vydána příručka česko-anglické konverzace, o níž byl velký zájem, vycházely dokonce noviny The Forty-Niner pro americké vojáky [Borek 2011b: 207]. V září město navštívil velitel americké 3. armády generál

George Patton. Během své krátké návštěvy, jak popisuje kronika, zhlédl přehlídku vojska americké posádky a pronesl řeč k vojákům, za velké účasti občanů [Bílý 1945 : 155].

Americká vojska i vojska Rudé armády se v Rokycanech a okolí zdržela do podzimu, kdy se z Československa stáhla [Borek 2011b: 207].

4 OBDOBÍ REÁLNÉHO SOCIALISMU V ROKYCANECH

4.1 Změny názvů veřejných míst

Mezi významné způsoby, jak ideologicky zasahovat do každodenního života, patří manipulace se symbolickými místy, což jsou veřejné prostory jako ulice a náměstí, ale také například pomníky a pamětní desky. Tyto změny mají symbolický význam, který souvisí s ideologickými potřebami dané doby. Tento fenomén je však patrný pouze v zemích, kde dochází ke změnám vládnoucích režimů. V zemích s pevnými stálými režimy zůstávají symbolická místa neměnná.

Rokycanské ulice a náměstí byly několikrát přejmenovány právě v důsledku měnícího se společensko-politického kontextu. Rozhodla jsem se zaměřit na změny, ke kterým došlo v období 20. století. První vlna přejmenování proběhla po vzniku Československa v roce 1918, další během druhé světové války. Po osvobození byly názvy změněny na původní podobu. V 50. letech byly veřejné prostory přejmenovány tak, aby vyhovovaly vládnoucí ideologii. Menší změna proběhla ještě také v 70. letech. Po konci vlády komunistické strany v roce 1989 byly ve většině případů odstraněny názvy vniklé v době, kdy byla tato strana u moci.

V Tabulce 1 jsou uvedena rokycanská náměstí a ulice, které prošly v průběhu 20. století nejčastějšími změnami. Popsán je zde vývoj od existence Rakouska-Uherska přes období první republiky, druhé světové války, doby těsně po válce a 50. a 70. let až do současné podoby.

Tabulka 1

R - U	1918	2. světová válka	1946	50. léta	70. léta	současnost
Mariánské náměstí	Masarykovo náměstí	Velké náměstí	Masarykovo náměstí	Náměstí Rudé armády	Náměstí Rudé armády	Masarykovo náměstí
Svatojánské náměstí	Wilsonovo náměstí	Malé náměstí	Náměstí Dr. Beneše	Náměstí Julia Fučíka	Náměstí Julia Fučíka	Malé náměstí
—	Svehlovo náměstí	Náměstí U nádraží	Náměstí 5. května	Náměstí 5. května	Náměstí 5. května	Náměstí 5. května
Plzeňská ulice	Plzeňská ulice	Plzeňská ulice	Ulice Americké armády	Ulice Míru	Ulice Míru	Plzeňská ulice
Pražská ulice	Pražská ulice	Pražská ulice	Ulice Rudé armády	Ulice Rudé armády	Ulice Rudé armády	Pražská ulice
—	Denisova ulice	Srbova ulice	Denisova ulice	Leninova ulice	Leninova ulice	Jeřabinová ulice
Gymnaziální třída	Třída Českých legií	Gymnasijní třída	Třída Česko slovenských legií	Ulice Svazu bojovníků za svobodu	Ulice Svazu bojovníků za svobodu	Ulice Svazu bojovníků za svobodu
—	Marklova ulice	Marklova ulice	Marklova ulice	Ulice Julia Fučíka	Dukelská ulice	Dukelská ulice
Kostelní ulice	Kasperova ulice	Kasperova ulice	Smetanova ulice	Smetanova ulice	Smetanova ulice	Smetanova ulice

Výraznými změnami prošlo největší rokycanské náměstí v centru města. V době Rakouska-Uherska neslo název Mariánské náměstí.⁵ Z prvorepublikového Masarykova náměstí bylo v roce 1940, po zasedání městské rady popsaném v městské kronice, přejmenováno na Velké náměstí [Bílý 1940: 43]. Po osvobození Československa byl název Velké náměstí odstraněn. Na základě usnesení rady Městského národního výboru z července 1946 byl opět vrácen název Masarykovo náměstí, k uctění prvního československého prezidenta [Cironis 2003: 100–101]. V roce 1951, po usnesení Městského národního výboru z 26. června, se z Masarykova náměstí stalo náměstí Rudé armády [Cironis 2003: 118]. V současnosti nese opět název Masarykovo.⁶

⁵ viz. Plánek Rokycan z roku 1907

⁶ Dalším symbolickým místům na náměstí se věnuji v kapitole Symbolická místa paměti

Menší náměstí, těsně sousedící s Masarykovým, se před rokem 1918 jmenovalo Svatojánské.⁷ Po vzniku Československa získalo název Wilsonovo a během druhé světové války bylo přejmenováno na Malé náměstí [Cironis 2003: 91]. Po návštěvě prezidenta republiky ve městě, která se uskutečnila 15. června 1945, bylo náměstí na jeho počest pojmenováno náměstí Dr. Beneše [Borek 2011b: 206]. Komunistický režim změnil roku 1951 jeho název na náměstí Julia Fučíka, podle novináře a kritika, který se stal komunistickou legendou [Cironis 2003: 118]. V roce 1991 se vrátil název Malé náměstí [Cironis 2003: 101]. Zde je patrná snaha o zachování kontinuity názvu. Nejprve bylo náměstí pojmenováno po prezidentu Wilsonovi, později po prezidentu Benešovi. Jeden symbol byl nahrazen druhým, přičemž byla zachována funkčnost symbolu. O symbolickém významu náměstí svědčí i název z 50. let, který odkazuje k významné komunistické ikoně.

Dvě velké ulice procházející městem zaznamenaly v průběhu 20. století změny, ilustrující setkání dvou armád v roce 1945 a následné zamlčení zásluh jedné z nich v období reálného socialismu. Jedná se o ulici Plzeňskou, vedoucí z centra města směrem k Plzni, a ulici Pražskou, která vede v opačném směru na Prahu. Obě ulice nesly tento název již za Rakouska-Uherska⁸. Názvy přetrvaly až do období druhé světové války [Cironis 2003: 96]. Po osvobození města byly ulice přejmenovány na počest armád, které po nich přijely a město osvobodily. Z Plzeňské ulice se stala ulice Americké armády, Pražská získala v části vedoucí od Nerudova náměstí skrz Borek na Prahu název ulice Rudé armády [Cironis 2003: 102, 109]. Ulice Rudé armády přečkala změny v 50. i 70. letech [Cironis 2003: 122]. Ulice Americké armády byla však zrušena a nahrazena ulicí Míru [Cironis 2003: 115].

⁷ viz. Plánek Rokycan z roku 1907

⁸ Tamtéž

Tabulka 2

R - U	1918	2. světová válka	1946	50. léta	70. léta	současnost
—	—	—	Kasperovo náměstí	Náměstí Josefa Urbana	Náměstí Josefa Urbana	Náměstí Josefa Urbana
Stodolní ulice	Stodolní ulice	Sedláčková ulice	Zamrzlova ulice	Ulice Josefa Knihy	Ulice Josefa Knihy	Ulice Josefa Knihy
Puchmírova ulice	Puchmajerova ulice	Puchmajerova ulice	Puchmajerova ulice	Ulice Josefa Tomáška	Ulice Josefa Tomáška	Ulice Josefa Tomáška
—	Ulice Boženy Němcové	Ulice Boženy Němcové	Ulice Boženy Němcové	Ulice Václava Nového	Ulice Václava Nového	Ulice Václava Nového
Saská ulice	Havlíčková ulice	Anichoberova ulice	Anichoberova ulice	Ulice Václava Gottlieba	Ulice Václava Gottlieba	Gottliebova ulice
—	—	Svatováclavská ulice	Svatováclavská ulice	Ulice Františka Černého	Ulice Františka Černého	Ulice Františka Černého
—	Na Husinci	Na Husinci	Na Husinci	Ulice Františka Kotyzy	Ulice Františka Kotyzy	Ulice Františka Kotyzy
—	Ulice Lindova	Ulice Lindova	Ulice Lindova	Ulice Matěje Šmolíka	Ulice Matěje Šmolíka	Ulice Matěje Šmolíka

V 50. letech došlo ke změně mnoha názvů tak, aby vyhovovaly vládnoucí ideologii. V 90. letech byly názvy často opět změněny nebo navráceny ke své dřívější podobě. Nestalo se to však ve všech případech. V Rokycanech je možné najít ulice či náměstí, u kterých byl jejich dřívější ideologický název ponechán. Některé příklady jsou uvedeny v Tabulce 2. Tyto názvy byly zavedeny v 50. letech, je možné považovat je za ideologicky ovlivněné, avšak existují dodnes. Existuje několik důvodů, proč k této sémantické změně nedošlo, přestože se jedná o členy Komunistické strany Československa. Všichni uvedení byli zakladateli nebo členy rokycanské KSČ. Byli to tedy lokální komunisté a nebylo nutné jejich jména z názvů odstranit, jako by tomu bylo v případě, kdy by v názvu bylo jméno významného představitele KSČ, například Klementa Gottwalda. V případě Rokycan tedy zřejmě převážila skutečnost, že tito lidé byli občany Rokycan před tím, že byli členy KSČ. Důvodem může být také neznalost těchto osob, jejichž jména ulice a náměstí nesou, a jejich politické příslušnosti. Obyvatelé Rokycan si

proto tyto názvy nespojují s komunistickou ideologií. Dalším vysvětlením, proč nedošlo ke změně těchto názvů, mohou být praktické důvody. Lidé si již na tyto názvy zvykli a přejmenování ulice je komplikovaný proces. Obyvatelé dané lokality musí změnit svoji adresu nejen v dokladech, ale například i na úřadech, v bankách, v zaměstnání, v pojišťovnách a podobně. Ovšem tento důvod se zdá pouze jako účelový, neboť u jiných ulic a náměstí přejmenování proběhlo.

4.2 Symbolická místa paměti

Pro země středovýchodní části Evropy 20. století jsou typické časté změny vládnoucích ideologií využívajících pomníky jako symboly své moci. Dochází tak ke stavění a následnému bourání pomníků významných vůdců a hrdinů, kteří mají význam vždy pouze pro určitou ideologii [Hojda, Pokorný 1996: 9]. Často se však stává, že pomník je vnímán jinak, než je jeho účel. Politika a ideologie se odráží nejen v samotném pomníku, ale například také v jeho odhalování, které umožňuje veřejně projevit politické postoje při projevech. Za vytvářením pomníků ve většině případů stojí aktuálně vládnoucí moc. U pomníků probíhají komemorační akce, ale také se proti nim vyjadřuje nesouhlas [Hojda, Pokorný 1996: 17–18]. Pomníky vyvolávají emoce, pomníky vzniklé v době socialismu vyvolávají nejčastěji negativní emoce [Hojda, Pokorný 1996: 228]. S nástupem nových režimů jsou pomníky těch starých likvidovány, a to nejen veřejností, ale častěji právě novou vládnoucí mocí [Hojda, Pokorný 1996: 20].

Za nejvýznamnější symbolické místo v Rokycanech lze považovat největší rokycanské náměstí. Kromě názvů odpovídajících vládnoucí ideologii se na něm měnily i jiné symboly. K symbolickým změnám docházelo především v přelomových obdobích kolem let 1945, 1948, 1968 a 1989, tedy v letech, kdy skončila druhá světová válka, nastoupila k moci komunistická strana, Československo obsadila sovětská okupační vojska a v roce pádu komunistického režimu. Na rokycanském náměstí

se proměňovala pamětní místa týkající se osvobození v souvislosti s danou ideologií a oficiálním výkladem této události.

Dne 8. května 1946 byla, podle zápisu v kronice, na radnici zasazena pamětní deska americké armády připomínající osvobození města. Slavnostního odhalení se kromě zástupců města zúčastnili také zástupci americké armády, amerického velvyslanectví a ministerstva národní obrany [Bílý 1947: 165]. Kronika popisuje slavnost takto: „Město bylo vyzdobeno našimi, americkými a spojeneckými vlajkami. (...) Vyhrávala plzeňská vojenská hudba. (...) Dvouminutovým tichem bylo vzpomenuťo padlých bojovníků. Poté následoval pochod čestné čety našich vojínů.“ [Bílý 1947: 172]. Autorem desky byl akademický sochař Václav Koukolíček [Borek 2011b: 207]. Na desce byl nápis „NAŠIM OSVOBODITELŮM 9. PĚŠ. PLUKU 2. DIVISE USA ARMÁDY NA VĚČNOU PAMĚŤ VDĚČNÉ OBČANSTVO“, přeložený i do angličtiny. Kromě textu byl na desce státní znak Spojených států amerických a znak 9. pěšího pluku. Na desce byla také dvě data, 7. V. 1945 (pravděpodobně odkazuje ke dni osvobození města) a 8. V. 1946 (zřejmě den slavnostního odhalení). (Obr. 10) Po nástupu komunistické strany k moci v roce 1948 byla však zásluha americké armády na osvobození země zamlčovávána a odmítávána a veškerý podíl byl připisován Rudé armádě. Z toho důvodu byla pamětní deska americké armády roku 1951 odstraněna [Borek 2011b: 214].

Na náměstí měl být místo pamětní desky umístěn pomník připomínající zásluhy Rudé armády. První plány na stavbu pomníku jsou v kronice zachyceny už v roce 1949, kdy byl vypsán konkurz na návrh jeho podoby. Byly také pořádány sbírky, ze kterých byla stavba pomníku financována. Jako nejvhodnější bylo pro jeho umístění zvoleno náměstí, konkrétně prostor, na kterém do té doby stála kašna. Rozhodlo se o přesunu kašny do prostoru před muzeum [Bílý 1949: 74]. Ve veřejné soutěži zvítězil návrh pomníku od sochaře Václava Vokálka [Cironis 2005: 178], zpodobňující sochu rudoarmějce v nadživotní velikosti. (Obr. 7) Datum slavnostního odhalení sochy bylo původně stanoveno na

9. května 1952. Tento den se však v Plzni konala vojenská přehlídka, proto byla slavnost odložena na 25. května 1952 [Cironis 2005: 178]. Na slavnost zval i dobový tisk *Budovatel*, ve kterém byl 15. května 1952 zveřejněn článek: „Nedávné sedmé výročí osvobození naší vlasti připomenulo opět dějinnou pravdu, že za osvobození od nacistické poroby vděčíme jedině vítězství sovětské armády a velkému Stalinovi. ...neskonanou vděčností a láskou hrdinné Sovětské armádě zvěční (*lid Rokycanska*) postavením památníku Sovětské armády na Rudém náměstí v Rokycanech. (...) Masovou účastí dáme důraznou odpověď na nestydatou lež propagandy o domnělých zásluhách armády amerického imperialisty s esesmanem na našem osvobození!“ [Budovatel 1952 3 (11): 1]. Tímto článkem byla zdůrazněna zásluha Rudé armády na osvobození Československa a zásluhy americké armády byly naprosto odmítnuty.

Celá slavnost odhalení pomníku je podrobně popsána v městské kronice - po celý den hrála vojenská hudba a vyhrával rozhlas [Bílý 1952: 80]. Na radnici byl nápis „Sovětská armáda záštita míru“ a obrazy Stalina a Gottwalda. Městem procházely průvody v čele s vlajkonoši. Slavnosti se kromě představitelů města zúčastnil také ministr státní kontroly, zástupci sovětského velvyslanectví a zástupci československé armády. Po vojenské přehlídce a zahajovacích proslovech byl pomník slavnostně odhalen [Bílý 1952: 80]. Ministr ve své řeči, popsané v kronice, zmínil i osvobození města podle tehdejšího oficiálního výkladu: „...před 7 roky okupovali město Američané. Byli to především příslušníci sovětské armády, kteří na svém průzkumu dospěli do města a teprve o několik dnů později přišli příslušníci americké armády.“ [Bílý 1952: 80]. Slavnosti k odhalení pomníku se zúčastnil i jeden z informátorů, který událost popsal takto: „*Pamatuju si na tu oslavu, na to odhalení toho Ivana na náměstí. Byla to blbost, že jo. Správně by tu měl stát Američan. Ale taky kvůli tomu byly všelijaké hlody, to se okecávalo. Že vlastně většinu území osvobodili Rusové, a že to bylo na počest osvobození republiky. A takhle se to všelijak... Tady byla, jak je Žďár, tak tam byla hospoda Na Moravě.*

To byla taková jako lepší. Tam byla taková jídelna. Seděli tam, byli tu nějací Rusové, nějací generálové, velká sláva.“ (Inf. 2)

Na sochu si pamatují všichni dotazovaní, neboť tvořila nepřehlédnutelnou dominantu náměstí. Všichni se také shodli na tom, že umístění tohoto pomníku na rokycanské náměstí nebylo správné. *„No to je průšvih no... To byla úplná blbost, to byly takový naschvály.“ (Inf. 2)* *„No v Rokycanech postavili sochu Rusáka. Všichni mu říkali Udivenej. Protože se divil, kde se tu sebral. Bylo to zbytečný tady stavět takovou sochu. No ale byla doba, tak se to dělalo. Kdyby byl v Borku, tak už by to bylo něco jiného. Ale jinak v Rokycanech ne.“ (Inf. 6)* *„No jo, to byl ten Ivan.“ (Inf. 7)* *„...komunisti potom, když strhli tu desku, tak postavili toho Ivana divnýho na náměstí.“ (Inf. 8)*

Socha za dobu svého umístění na náměstí získala několik přezdívek. Nejčastější bylo označení Ivan, zřejmě podle typického ruského křestního jména. Používalo se také pojmenování Diviš nebo Divíšek. *„Vím, že vždycky se, jako spíš hanlivě, říkalo Ivan. Prostě nikdy jsem neslyšela ze svého okolí, že by se mluvilo o rudoarmějci, vždycky to prostě byl Ivan.“ (Inf. 10)* Někteří z dotazovaných popisovali nesouhlas, který obyvatelé Rokycan vůči pomníku veřejně projevovali: *„oni bydleli na náměstí. ...její maminka házela na tu sochu knedlíky z okna, zezadu, a měla z toho průšvih.“ (Inf. 5)* Jiní naopak vzpomínali na projevy sympatií: *„Byly takový skupiny lidí, to si pamatuju i ze svých známých nebo prostě lidí, kteří bydleli okolo... Když byly svatby tenkrát na Národním výboře, tak že šli a pokládali ty svatební kytice k tý soše.“ (Inf. 10)*

Významný pro město i celé Československo byl rok 1968. Dne 21. srpna tohoto roku přišla do Československa sovětská invazní vojska [Borek 2011b: 227]. Situaci v Rokycanech popisuje kronika: *„V půl 11 21. srpna vkročily okupační jednotky do našeho města. Projížděly ulicemi města. Všude byli naši občané. Mnohým tekly po tvářích slzy.“ [Štěpánová 1968: 366].* Nesouhlas s invazí vojsk Varšavské dohody lidé

projevovali různě. Například formou stávek nebo psaním petic. „*To se v 68., když byla okupace, tak to se lidi scházeli na náměstí a snažili se... Kluci nějak jezdili a měnili směrníky, Ejpovice jinam...*“ (Inf. 5) „*Tenkrát existovaly takový malý odznáčky, a tam bylo... Souviselo to s tím srpem 68.*“ (Inf. 9) Proti přítomnosti vojsk lidé bojovali prostřednictvím symbolických akcí. Největší vystoupení proti okupaci proběhlo v Rokycanech hned na jejím začátku, v noci z 21. na 22. srpna. Skupina obyvatel poškodila sochu rudoarmějce. Nelze jednoznačně říci, jak se celá událost odehrála. V literatuře zabývající se tímto obdobím je události věnováno často jen pár vět nezacházejících do podrobností. V knize popisující historii města Rokycan (Hrachová 2011) je situace popsána důkladněji, její výklad se však neshoduje s vyprávěním informátorů. Kniha popisuje dva obyvatele Rokycan, kteří soše přivázali kolem krku provaz. Ten se však přetrhl a musel být nahrazen lanem, s nímž se už sochu povalit podařilo. Činu přihlížel dav zpívající státní hymnu. Následně byla socha odnesena k muzeu [Borek 2011b: 227–228].

Informátoři, přestože nikdo z nich se události přímo nezúčastnil a všichni ji znali jen zprostředkovaně, dokázali poškození pomníku popsat podrobněji. Ani jejich výpovědi však nejsou jednotné a objevují se v nich odlišnosti. Dva z informátorů popsali událost takto: „*Díky holandskému tyrákovi, který tady přespal v restauraci Český dvůr na náměstí... A měl zaparkovaný to auto tam vedle toho Ivana hrozného. Tak nějaký kluci přes noc ho přivázali kolem krku a za auto a on ho táhnul až k Plzeňské bráně. Než na to přišel, že něco táhne. (...) Ležel dlouhou dobu u muzea.*“ (Inf. 8) „*Nějací výrostci jí dali lano. No a k autu, které v tom bylo úplně nevinně, kteří byli na večeři ve Dvoře, v té restauraci, tak to k němu přivázali, on se rozjel a strhnul to a vlácel to kus po náměstí.*“ (Inf. 1) Oba se shodují v celém průběhu události a popisují ji téměř identickým způsobem.

Výpověď dalšího dotazovaného se v některých bodech liší. Podle něj socha nakonec nebyla stržena autem, ale samotnými účastníky incidentu. Zmiňuje také, že mezi zúčastněnými byl udavač. „*Lidi blbli*

a přivázali, tenkrát tam byli nějakí Maďaři, tyráci, a oni jim ho přivázali za auto, mysleli, že si toho nevšimnou a že pojedou a že ho shodí. Takhle to vím z vyprávění. A vlastně nějaký ten šofér ještě než odjel, vylezl a šel se podívat a zjistil, že ho má přivázaného za nákladákem. Tak to nějak odvázáli. A pak nějaká parta lidí a byl mezi nimi někdo, kdo je potom udával. A tak jim pomáhal a ještě se hecovali a shodili ho a pak je udal. On měl snad uraženou hlavu.“ (Inf. 2)

Ostatní informátoři podrobnosti neznali, všichni ale věděli, že tento incident v Rokycanech v roce 1968 proběhl. *„Já si akorát pamatuju, že potom byl rok 68, když nás... Sem přijeli ti Rusové. No tak že během chvíle byl dole. Byl sundaný, ani se nevědělo, kam se dal. Akorát se vědělo, kdo ho sundal, ten za to byl i ve vězení. Že ho sundal.“ (Inf. 3)* *„Když se to v tom 68., když se ta socha poničila nebo porazila, tak jako o tom se mluvilo. Ale zase se o tom mluvilo dost opatrně, protože tenkrát to byl hodně velký průšvih. A i ty lidi byli, co jsme tenkrát slyšeli, dost potrestaný. Takže se lidi o tom jako docela báli mluvit, bylo to takový tabu trošku. Vůbec jsem nevěděla, kdo to udělal nebo jak to bylo, jestli to byli mladý lidi, starý lidi... Ale jako věděli to všichni, že prostě Ivan šel k zemi.“ (Inf. 10)* Všichni dotázaní věděli, že stržení a poškození pomníku rudoarmějce bylo projevem nesouhlasu s přítomností sovětských okupačních vojsk v Československu. Nikdo z nich čin neodsoudil jako nevhodný, s vyjádřením odporu vůči okupaci zřejmě souhlasili.

Pomník byl opraven a znovu vztyčen na náměstí 5. listopadu téhož roku. I poté zůstal terčem útoků, v roce 1969 byly například poškozeny keře vysázené kolem. V roce 1970 proběhl proces s účastníky incidentu z roku 1968. Škoda na soše údajně činila téměř 20 000 korun. Obviněno bylo šest rokycanských občanů. Hlavní iniciátor byl odsouzen na dva a půl roku do vězení [Borek 2011b: 229].

Z výpovědí je patrné, že pro nikoho z dotazovaných pomník nesymbolizuje vděčnost z osvobození Československa od německé

nadvlády. Všichni ho vnímají pouze jako připomínku ideologického zamlčování pravdy a ovlivňování skutečnosti.

Po sametové revoluci v roce 1989 se začalo s hromadným odstraňováním pomníků připomínajících starý režim. Některé pomníky nemusely být zničeny, stačilo pouze odstranit nápisy a symboly odkazující k jejich původnímu významu [Hojda, Pokorný 1996: 223]. V případě sochy rudoarmějce z rokycanského náměstí však tato varianta nebyla možná, neboť obyvatelé města měli sochu spojenou s komunistickým režimem potlačujícím svobodu slova a prosazujícím spojenectví se Sovětským svazem. Proto bylo nutné pomník z náměstí odstranit. Stalo se tak hned v lednu 1990 [Cironis 2005: 178]. (Obr. 8) Další osud pomníku není jasný. Podle některých údajů byla socha nejprve uložena ve skladu technických služeb [Cironis, Dobromysl 2001: 15] a až do roku 2003 byla zapůjčena soukromému vojenskému muzeu v Doudlebech nad Orlicí [Cironis 2005: 178].

V současné době se socha rudoarmějce nachází v Muzeu na demarkační linii v Rokycanech. (Obr. 9) Umístění sochy v prostoru muzea vypovídá o přístupu k ní a chápání jejího významu. Ponechání sochy na náměstí by lidé zřejmě považovali za nepřípustné. Avšak v muzeu má své čestné místo. Není schována v rohu nebo temném koutě. Je umístěna téměř v centru areálu, nedaleko od hlavního vchodu. Z toho lze usuzovat, že v prostoru muzea je opomíjeno, že je socha zatěžkána komunistickou ideologií a prosazováním zásluh jedné strany na úkor té druhé. V muzeu je vyzdvihována především historická hodnota této památky.

Samotné Muzeum na demarkační linii lze považovat za symbolické místo. Otevřeno bylo na Den veteránů 11. 11. 1997 v symbolických 11 hodin a 11 minut, tedy v čase ukončení první světové války [Klub vojenského muzea na demarkační linii online]. Jedná se o největší nestátní vojenské muzeum v České republice [Bahna online]. Jeho zakladatelem je Nadace pozemního vojska AČR, jež ho provozuje

společně s Armádou České republiky, Vojensko-historickým ústavem AČR, Západočeským muzeem v Plzni a Městským úřadem v Rokycanech [Klub vojenského muzea na demarkační linii online]. Kromě výstroje, výzbroje a techniky české armády od roku 1918 do současnosti je v muzeu vystavena také válečná technika armád druhé světové války – Německa, Sovětského svazu, Spojených států amerických a Velké Británie [Klub vojenského muzea na demarkační linii online]. Proto je umístění muzea právě v Rokycanech velmi vhodné, neboť zde díky poloze na demarkační linii byla v době osvobození přítomna technika všech těchto stran. V tomto případě je tedy přítomnost demarkační čáry v Rokycanech komercionalizována.

V roce 1990, poté co byl odstraněn pomník rudoarmějce z náměstí, byla na rokycanské radnici znovu obnovena pamětní deska americké armádě. (Obr. 10) Během květnového výročí osvobození ji slavnostně odhalil prezident Václav Havel [Borek 2011b: 242].⁹ Jak uvádí kronika, nejednalo se o desku z roku 1946, neboť ta byla při odstraňování v roce 1951 zničena, ale o novou desku vytvořenou panem Hitmanem z Rokycan [Weishäupl 1990: 184]. Na tento fakt poukázal i jeden z informátorů: *„Ted’ko, když tady byl prezident Havel, tak tu desku odhaloval, ale novou jako. A je tam ted’ napsáno V. Koukolíček - M. Hitman. Prve tam bylo jen Koukolíček. Takže ta deska tam není ta, co tam byla původně. Ta je nová. Je tam dneska nová s tou změnou, že tam jsou ty dvě jména.“* (Inf. 8)

Další pamětní deska připomínající osvobození Rokycan byla, podle údajů v knize *Na demarkační čáře*, postavena mezi Borkem a Rokycany v roce 1946. Deska s textem v českém a anglickém jazyce byla zřízena Americkým ústavem v Plzni [Cironis 2005: 121]. Na této desce bylo však uvedeno chybné datum příjezdu amerických jednotek do města, a to 6. května 1945. (Obr. 11) V 50. letech byla deska odstraněna [Cironis

⁹ Slavnostem svobody v roce 1990 se podrobněji věnuji v kapitole Vliv politického kontextu na komemorační akty

2005: 121]. K obnovení desky a postavení pomníku na demarkační linii došlo až v roce 1996. Slavnostní odhalení je popsáno i v městské kronice, podle které se uskutečnilo 3. května, za účasti zástupců ruského a amerického velvyslanectví, starosty města a zástupců rokycanských organizací [Drobná 1996: 48]. Na pomníku je datum 7. května 1945, odkazující ke dni ukončení druhé světové války, a nápis DEMARKAČNÍ ČÁRA v českém, anglickém a ruském jazyce. (Obr. 12) Poblíž je také tabule s informačním textem. (Obr. 13) Jeden z informátorů se zmínil o nepřesném umístění pomníku: *„Ta demarkační čára jako taková nebyla tam, kde je dneska ten památník. Ten památník v tom prostoru, kde byla ta závora udělaná, nemohli postavit, protože neměli místo, tak to postavili na parkovišti bývalého státního statku. Je to 120 metrů zpátky do města. Proti vile Kazilojc je dneska udělaný památník, až za tou zatáčkou.“* (Inf. 8) Jeho slova potvrzuje i fotografie závory na demarkační linii, na které je vidět, kudy linie vedla. (Obr. 14)

4.3 Popis historie z pozice aktérů

V souvislosti s příchodem americké armády do Rokycan zmínili někteří dotazovaní, že v případě osvobození samotných Rokycan je role Američanů přeceňována: *„No a ty Američani sem přišli potom úplně v pohodě. To už nebyli žádné boje, nic. Takže takhle v Rokycanech to vyhráli docela dobře. Neměli žádné problémy.“* (Inf. 6) Jeden z dotázaných srovnal osvobození Rokycan se stejnou událostí v Plzni. Zatímco v Plzni museli Američané čelit početnému německému vojsku, v Rokycanech podle něj již žádné takovéto překážky nehrozily: *„Když sem přišli, tak žádnýho vojáka německýho už nezajali. Tady, v Rokycanech. V Plzni ano. Tam byla posádka veliká, když tam oni přišli. Ale tady už nic.“* (Inf. 8)

„Sám jsem tady byl, vím, že prakticky to nebylo žádné osvobození Rokycan. (...) No přijeli, jako když sem přijede zájezd odněkud. Tady nebyl podle mě už jediný střílející Němec. (...) Tady v Rokycanech vůbec nevím o nějakém výstřelu. Čili dramatizovat to

osvobozování... Oni prostě přijeli k té demarkační čáře, vytyčili jí asi za dva nebo za tři dny, už taky bez boje. Tady to mělo charakter opravdu jako když přijede cestovka.“ (Inf. 1) Informátoři samozřejmě nepopírali zásluhu americké armády na osvobození západních Čech. Poukázali však na to, že v Rokycanech situace probíhala odlišným způsobem než v jiných městech, poklidněji a bez ztrát na životech.

Mezi Rudou a americkou armádou docházelo v oblasti Rokycan k běžnému kontaktu. Setkávání a komunikace mezi těmito dvěma armádami je v literatuře omezena pouze na oficiální schůzky při slavnostních příležitostech či za účelem jednání. Jeden z informátorů však popsal situace, při kterých docházelo téměř k přátelskému kontaktu příslušníků obou armád. *„Tady v rybníce Ježku se koupali jak Rusové, tak Američani. Jediný rozdíl byl, že Američani se koupali v plavkách, Rusové nazí. Protože žádné plavky neměli. Nebo měli takové posrávačky až pod kolena, takové spodky prostě. Ale jinak z domova byli jakoby navyklí se koupat nazí. Tak tady u toho rybníka prostě byli družně vedle sebe.“* (Inf. 1) Rybník Ježek, zmiňovaný informátorem, leží v obci Kamenný Újezd, nedaleko od místa, kudy probíhala demarkační linie. Z toho důvodu byl právě tento prostor místem setkávání vojáků z obou stran linie. *„Tady bylo takové to velké kolo, co je nahoře sedačka a dole to maličké a šlape přímo na tom velkém kole. A chlapi ho pak přitáhli k rybníku, když tady byli Rusové i Američani na ručnících, na dekách. A obě armády se učily, komu se podaří na tom rozjet a kousek se udržet.“* (Inf. 1)

Nejen osvobozování Československa, ale celá druhá světová válka je spojena se stereotypními představami o všech válčících stranách. Je zde patrná dichotomie mezi „zlými“ Němci a „hodnými“ Američany. To se odráží i ve způsobu, jakým o jednotlivých stranách informátoři hovořili. Němečtí vojáci byli vždy spojováni s násilným chováním a nenávisť: *„Moje babička Němce nenáviděla, jak vůbec to bylo možné.“* (Inf. 1) *„Ze strany Němců se děly strašné věci.“* (Inf. 2) *„Naši vojáci když šli do biografu z kasáren, tak museli k sokolovně, obcházet to. Nesměli tím*

podchodem u nádraží. Nesměli, protože tam chodili civilisti. Ale přišli Němci, takový průvod vždycky. A tam se potom civilista nedostal, než těch třeba 120 vojáků, kteří šli do biografu, prošlo. (...) A Američani taky nechodili tudy, chodili jako útvar, chodili pod sokolovnou. Jako by byli účastníci silničního provozu.“ (Inf. 8) O amerických vojácích se dotazovaní vyjadřovali kladně. Mezi některými z nich si našli i přátele. „A brácha potom říkal, že se skamarádil, když byl u nás nějaký ten Američan. On byl původem nějak Indián. A že si pro něj chodil, pro toho Američana, a vodil ho k nám. Že spolu takhle kamarádili. (...) Ti Američani byli spíš takoví kultivovaní.“ (Inf. 2) Jedna z informátorek vzpomínala na návštěvy Američanů, kteří k nim chodili. Dotazovaní se shodli, že vojáci měli velmi rádi české jídlo. „Babička jim dělala knedlíky s třešněma a oni se divili, jak se tam ty třešně dostali. (...) Mezi lidma oni byli oblíbení, oni měli čokoládu, takže jako dětem dávali a skutečně to bylo výborný tady. Žádný problémy s nimi nebyly.“ (Inf. 6)

Pohled na Američany jako na laskavé a milé osvoboditele není však jednotný u všech. Někteří dotazovaní přiznávají, že i mezi nimi byly rozdíly. Odlišné chování bylo podle nich patrné především mezi jednotlivými skupinami, které do Rokycan postupně přicházely. „To babi vykládala, ty nadávali, říkali ty Američani, že byli hajzlové. Že ty první, že byli fajn, ale potom když přijeli už ty druhý, tak to že na ně nadávali, to že už byla taková sebranka. (...) Ve Volduchách byli Američani. A byla tam už potom taková ta sebranka. A byli tam holky a byla taneční zábava. A místní kluci byli vzteklí a Američani byli grofové. ...a začala tam rvačka, jak vybíhali místní tak je ti Američani třískali. A ztřískali je.“ (Inf. 2) Jeden z dotazovaných považuje za hlavní problém způsob, jakým vojáci naložili s věcmi z opuštěných kasáren. V době po válce, kdy byl nedostatek veškerého zboží, údajně Američané vše zlikvidovali. „Američani si dost lidí zneprátelili, nebo udělali horší dojem tím, že všechno co našli po Němcích v kasárnech, tak vyvezli od Ejpovic nahoru k tomu kopci, tam to polili benzínem a pálili to.“ (Inf. 1)

Přestože vojáci spálili předměty zanechané v Rokycanech ustupujícím německým vojskem, rozdali obyvatelům věci z vlastních zásob. Kromě jídla také oblečení, což dosvědčil i informátor. Potvrdil také rozdíly mezi jednotlivými skupinami vojáků. Podle jeho výpovědi měla nejlepší přístup a chování první skupina vojáků, která zažila boje na frontách a byla vděčná za přátelské přijetí obyvatel Rokycan. *„Když odjížděli ti Indiáni, tak ty jako... To byli vojáci frontový, který prošli peklem. Ty nám dali hromadu věcí. I soukromý, oblečení, boty. Tady se chodilo v amerických mundůrech, civilisti. Bez nášivek, to je logický. A potom ještě když tady byla ta osmička tanková, ty taky nám dávali, to byli taky vojáci frontový. Ale potom přišla ta udržovací armáda a u tý se mluvilo o tom, že jsou to převážně lidi z německých přistěhovaleckých rodin do Ameriky. Jako oni jim nevěřili na frontu, tak potom byli pouze jako udržovací, taková jednotka, která jako hlídala klid. A ti nám to zase brali. To co nám Američané tamti dali. Takže i tam byly takovýhle rozdíly. Jedni rozdávali a ty druhý nám to zase brali.“* (Inf. 8) Z výpovědí je patrné, že je nutné nehledět na americké vojáky jako na jednotný celek, ale posuzovat jednotlivé skupiny, případně i jedince, individuálně. Stejným způsobem by mělo být nahlíženo i na německé vojáky, neboť i u nich byly jistě rozdíly v chování i charakteru.

Během rozhovorů se objevilo téma, které lze považovat za narativní prioritu, což je něco, o čem má informátor potřebu mluvit [Lozoviuk 2005: 32]. Všichni dotazovaní, kteří vyprávěli o osvobození Rokycan, zmínili událost, při které byl ve městě zadržen říšský ministr Karl Hermann Frank. O této situaci vyprávěli i přes to, že na ni nebyli dotázáni. Ve většině případů znali informátoři událost pouze zprostředkovaně: *„No a v Rokycanech se jim povedlo, tady projížděl K. H. Frank. A oni ho tady, když projel Rokycany, tak na konci ho zatkli rokycanský, protože ho poznali a tím pádem on neujel. A to měl už z Prahy skoro jistý. (...) To už měl jenom skok k těm Američanům.“* (Inf. 6) *„Přes Rokycany šlo od Prahy plno Němců. Vojáci už v těch*

průvodech nešli, anebo byli převlečení. Taky byl mezi nima K. H. Frank, kterého tady vyhmátli z auta.“ (Inf. 1)

Dva z dotázaných uvedli, že zatčení K. H. Franka byli osobně přítomni, nebo se události účastnil někdo z jejich blízkých. *„Otec byl, jmenovalo se to Revoluční národní výbor. A dozvěděli se najednou, že jde nějaká SS jednotka, že se vrací, utíkají z Prahy. (...) A byl tam v té době, byl u toho, když zatýkali Franka, tady v Rokycanech.“ (Inf. 2)* Jeden z informátorů byl zadržení K. H. Franka přítomen díky členství ve skautském oddíle. Na událost vzpomíná takto: *„Skautoval jsem od roku 33, když přišel rok 45 tak v květnu nás zavolali z radnice, skautíky, ty starší, a dělali jsme jim poslíčky. (...) Hlíдали jsme u jatek, drželi jsme služby. A tam se právě taky stalo to, že jsme tam byli při tom, když tam byl zadržený K. H. Frank, devátého.“ (Inf. 8)*

Informace o tom, kdo Franka identifikoval jako první a má zásluhu na jeho dopadení nejsou jednotné. Ani v literatuře tato informace není napsána. Zřejmě existuje několik verzí a nelze s jistotou říct, která je pravdivá. Informátor, který byl události svědkem, ji popisuje takto: *„Devátého odjel K. H. Frank z Prahy. Sledovali ho po celé té trase, zřejmě asi ho nemohli zastavit, protože tam bylo pořád plno německých vojáků. A podařilo se ho zastavit až v Rokycanech. A poznal ho strážmistr Ranc. U jatek. Já jsem tam byl, měli jsme službu. Já to můžu potvrdit. A právě Ameríkani ho odvezli na náměstí. Je tady člověk, který tvrdí, že ho zatýkal jeho táta. Což je hloupost. Takže to se stalo právě toho devátého, mezi dvanáctou a jednou, nějak kolem půl jedné odpoledne.“ (Inf. 8)* Výpovědi svědků události popsané v literatuře zabývající se tímto tématem (Hrachová 2011, Cironis 2005) se však v jednom ohledu shodují. Všichni popisují, že zásluhu na zadržení Franka má někdo z obyvatel Rokycan (ať už náhodný kolemjdoucí či strážmistr), nikoliv příslušník americké armády. Nikdo nepřipustil variantu, že by se na zadržení Franka mohl podílet americký voják. Z toho lze usuzovat, že obyvatelé Rokycan chápou událost jako něco lokálního, čím se jejich město zviditelnilo a na čem mají zásluhu pouze oni.

V období vlády komunistické strany bylo osvobození Československa veřejně interpretováno podle oficiálního výkladu. Zásluha americké armády na osvobození města byla nejen zamlčována, ale naprosto odmítána a veškeré zásluhy připisovány Rudé armádě. Oficiální interpretace této události se stala součástí každodenního života, přestože obyvatelé Rokycan znali pravdu o osvobození města.

Oblastí, které se prosazování nepravdivých informací dotklo zřejmě nejvýrazněji, bylo školství. Výuka musela být přizpůsobena požadavkům vládnoucího režimu. Není však jasné, do jaké míry byla oficiální verze osvobození ve školách skutečně prezentována, neboť výpovědi informátorů se v tomto ohledu rozcházejí. Větší část dotazovaných vypověděla, že se během studia skutečně setkala s výkladem vyhovujícím komunistické ideologii. *„To je jasný, že ve škole jsme se učili, že tady byli Rusové.“* (Inf. 3) *„To vůbec si nikdo z těch kantorů netroufl říct, že Rokycany byly osvobozené Američanama.“* (Inf. 6) *„Ve škole ale bohužel ty informace byly teda zkreslený, to jsme se samozřejmě učili o Rudé armádě. A jak to bylo ve skutečnosti, to jsem já zjišťovala od rodičů, od svých známých, od kolegyň, od kolegů, kteří teda buď to zažili, nebo i oni to znali z vyprávění.“* (Inf. 10)

Ne všichni se smířili s ideologicky ovlivněnou interpretací historických událostí. Dotazovaný pán popsal, jak na prvním stupni základní školy odmítl souhlasit s oficiálním výkladem osvobození, neboť z fotografií a vyprávění rodičů znal skutečné okolnosti konce války v Rokycanech. *„Nám ve škole učitelka říkala, že tady byla Rudá armáda. A my jsme s bráchou říkali, že ne, že tady byli Američani. No a tak jsme vzali fotky, album a odnesli jsme ho dětem ukázat ve škole. A řešilo se to tím způsobem, že prostě ten ředitel nebo ředitelka... No nějak prostě to bylo udělaný, když jsme udělali průšvih tak mami chodila uklízet třídy no.“* (Inf. 4) Další informátor popsal, jakým způsobem bylo osvobození prezentováno v Plzni: *„To je zase propaganda politická. V Plzni se dokonce vyučovalo, že v Plzni byli vojáci americký, ale byli to převlečení Rusové do amerických uniforem.“* (Inf. 8)

Někteří si vzpomněli i na to, že vyučující, kteří oficiální výklad minulosti nedodrželi, museli čelit postihu. *„Tady v Rokycanech byly učitelky, kterým za to dávali tresty. Když někdo řekl, ne, v Rokycanech byli Američani. No, nesmělo se to. Nebylo to přijatelný pro tehdejší dobu.“* (Inf. 8) *„Vím, že některé učitelky měly problémy, že je inspektoři odsuzovali, že nechtějí souhlasit, nebo že chtějí něco jiného. No tak měly ty problémy taky. Ve školství, všude byly problémy.“* (Inf. 6) Vyučujícím, kteří nedodržovali oficiální interpretaci zásadních událostí, bylo zamezeno v dalším působení ve školách. To potvrzuje i informátor: *„Já vím na Jižním, těch plno učitelek vyházeli, šly do kravína. Že holt řekly, že to tady osvobodili Američani.“* (Inf. 7)

Několik informátorů však mělo odlišný názor. Na základě vlastních zkušeností vypověděli, že se s desinterpretací osvobození ve škole nesetkali. *„Dost se říkalo, že tady se zatloukalo, že tu byli Američani, ale my normálně ve škole, to se mluvilo o Američanech pořád. (...) Tady my co jsme byli v Rokycanech, ti učitelé všichni, tak to bylo jasný, tady byli Američani, no a tam byli Rusové, hotovo.“* (Inf. 2) *„Můj názor je ten, že mně nikdo nějak hlavu nemasíroval, že nesmím říkat, že v Plzni byli Američani. Naprosto nikdy, v žádném stupni té školy. (...) Já si myslím, že se to utajovat nedalo.“* (Inf. 1) Z těchto odlišností vyplývá, že každý z informátorů měl s touto situací jinou zkušenost. Zřejmě záviselo na rozhodnutí každého vyučujícího, zda se rozhodne podřídit režimu, nebo na vlastní zodpovědnost sdělí žákům pravdu o osvobození města a celých západních Čech. Toto rozhodnutí mohlo souviset i s tím, na jakém stupni školy vyučující působil.

Na základní škole by bylo komplikované vysvětlovat žákům rozdíl mezi skutečnými událostmi a oficiálním výkladem režimu. Na středních školách si učitelé již mohli dovolit nastítnit studentům pravdivé informace o konci války v oblasti západních Čech. Tuto verzi potvrdila i jedna z informátorek: *„Ve škole potom už na tom gymplu, tam asi si myslím, že už trošku nějaký takový náznaky byly, protože jsme měli takový docela solidní učitele dějepisu, kteří úplně to tak nám prostě netloukli do hlavy tu*

Rudou armádu. Ale zase nedalo se to říct úplně otevřeně, ale tam už se ten názor trochu... Dostávali jsme ten náhled úplně jiný.“ (Inf. 10) U žáků základních škol nebylo rozumné popisovat osvobození otevřeně, neboť hrozilo, že by o tom mluvili na veřejnosti, z čehož by měli nepříjemnosti nejen vyučující, ale například i rodiče. „Těm malým dětem tam těžko mohli něco naznačovat. Jako malý děti prostě jsme věřili, že tady byla Rudá armáda. Ani doma nám to nikdo neříkal. Nikdo nám nedělal zmatek v hlavě. Prostě rodiče věděli, že s tím nic neudělají, tak že by z toho mohly být akorát problémy, takže to nějak tak běželo. Ale prostě jak člověk dospíval, tak už se bavil s dospělými úplně na jiné úrovni. A na té střední škole si myslím, že tam už byly takové ty první náznaky od těch profesorů. Že ta situace byla trochu jiná.“ (Inf. 10)

O zásluze americké armády na osvobození Rokycan se na veřejnosti otevřeně mluvit nesmělo, přestože všichni pravdu o osvobození znali. Lidé mohli o těchto tématech hovořit pouze v soukromí nebo se svými známými. Až po konci vlády komunistické strany bylo oficiálně prohlášeno, že západní Čechy byly osvobozeny americkou armádou. „No oficiálně to bylo, to se vždycky říkalo, že nás osvobodili Rusové. (...) To se říkalo celou tu dobu. Protože já jsem byla i v KSČ, takže to pořád byli Rusové, Američani tu nebyli. (...) To až potom, po tom roce 89, že jo, tak se řeklo, že to není pravda, že to byli vlastně Američani.“ (Inf. 3) „To se nesmělo mluvit. Nesmělo se říct, že tady byli Američani, že osvobodili Rokycany. Američani ne. To muselo všechno se zatlouct a nebylo to pravda.“ (Inf. 6)

Komunistická strana se snažila ovlivnit paměť obyvatel různými způsoby. Mezi lidmi však existovaly důkazy potvrzující přítomnost americké armády v Rokycanech. Kromě fotografií, dokládajících několikaměsíční pobyt amerických jednotek ve městě, se jednalo například o konzervy, prací prostředky, oblečení a podobně. „Měli jsme tady náměstí Rudý armády, sochu ruskýho vojáka jsme měli na náměstí, takže prostě všechno se od toho odvíjelo. (...) A vlastně plno lidí v Rokycanech mělo na památku z té doby osvobození plno věcí doma,

takže jako takový ty důkazy, bezprostřední důkazy těch všedních lidí, který tady byly. Od nádobí, příborů, oblečení. Vzpomínali lidi na čokoládu, žvýkačky, který prostě byly v té době tady něco úplně neuvěřitelného. Takže jako důkazy byly na to osvobození tou americkou armádou.“ (Inf. 10)

Jak vyplývá z následujících výpovědí, lidé situaci znali a částečně se jí přizpůsobili. Naučili se o těchto tématech příliš nemluvit, aby se nedostávali do zbytečných problémů: *„No zamlčovalo se to no, to je bez diskuze, to je jasný. (...) Ale my celkem už jsme se nějak přetvořili, že prakticky už se o tom prostě nemluvílo.“* (Inf. 4) Pokud se někdo rozhodl téma osvobození netabuizovat a hovořit o něm jako o součásti historie města, musel mít na paměti, že existovali lidé, kteří by mohli situaci zneužít a požit proti němu. *„Mohly jsme se o tom bavit, i když zase jsem měla třeba kolegyně, který byly zarytý komunistky, takže asi jsme se na tohle s některýma teda vůbec nebavily. Takže tyhle témata jsme moc nevyhledávaly, aby nedošlo ke zbytečným střetům zájmů. (...) Ale měla jsem třeba kolegyni, která vzpomínala, vždycky o tom vyprávěla a já jsem to hrozně ráda poslouchala. Jak prostě doma ještě prali léta letoucí s americkým mýdlem a jak měli ubytovaný americký důstojníky ve vile. Ta, která to zažila. No ale jako tyhle témata jsme vyloženě s těma komunistama neprobírali.“* (Inf. 10) Lidé se tedy naučili být opatrní, nezpůsobovat si problémy a dávat si pozor před kým mluvit otevřeně a u kterých lidí se určitým tématům raději vyhýbat.

Všechny rozhovory probíhaly zpočátku velmi dobře. Při otázce na osvobození dokázali informátoři plynule hovořit a popisovat události spojené s příchodem amerických a sovětských vojsk v květnu roku 1945. Ovšem když se na řadu dostalo téma socialismu a jeho zamlčování pravdy, jejich přístup se změnil. Období, kdy byla u moci komunistická strana, lze považovat za narativní tabu [Lozoviuk 2005: 32], neboť dotazovaní se mu snažili vyhnout. Bylo patrné, že hovořit o tomto tématu pro ně bylo nepříjemné. Někteří působili, jako by se dokonce báli o tématu mluvit, protože měli stále v paměti omezování svobody slova

a postihy, které hrozily. Bylo nutné se ptát a postupně je rozmluvit. I přesto však nedošlo k delšímu plynulému vyprávění jako v případě tématu osvobození. Informátoři hovořili krátce a stručně, což působilo, jako by chtěli mít toto téma rychleji za sebou.

4.4 Osvobození v tisku a publikacích

V období od roku 1948, kdy byl u moci komunistický režim, docházelo v Československu k ovlivňování veřejnosti, zamlčování pravdy a prosazování ideologických názorů ve prospěch komunistické strany. Podstatnou roli hrála v této době i cenzura, která je typická pro všechny totalitní režimy. Zamlčováním určitých informací komunistická strana upevňovala svoji moc. Především v prvních deseti letech své vlády pomocí cenzury a propagandy masově ovlivňovala veřejnost [Kaplan, Tomášek 1994: 7]. Rada ÚV KSČ prováděla kontroly v nakladatelstvích a vytvořila seznam zakázané literatury, která byla v rozporu s politikou komunistické strany nebo byla například zaměřená proti Sovětskému svazu. Všechny nevyhovující knihy byly likvidovány [Kaplan, Tomášek 1994: 15].

Cenzura i odmítání a potlačování skutečnosti se výrazně dotklo i tématu osvobození Československa po druhé světové válce. Zásluhy Rudé armády na osvobození jsou nepopiratelné. Ovšem v období socialismu byla její zásluha silně přeceňována. Komunistické ideologii nestačilo pouze zamlčet podíl americké armády na osvobození země, konkrétně západních Čech. Přítomnost americké armády byla propagandou odsuzována, překrucována a očerňována. (Obr. 15)

V období především 50. let, ale i později, vznikaly v Československu publikace popisující postup americké armády a její pobyt v západních Čechách. V této kapitole pracuji s publikacemi: *Hanebná role amerických okupantů v západních Čechách v roce 1945* z roku 1951, *Američané v západních Čechách v roce 1945* a *Americká okupace západních Čech v roce 1945*, obě vydané roku 1953 a *Komu patří Plzeň* z roku 1970. Již samotné názvy napovídají, jakým způsobem

je v nich americká armáda a její působení v Československu popsána. V souvislosti s ní jsou v publikacích používány výrazy, jako například okupanti, teroristická okupační moc, ochránci nacistů, zrada, špionáž, zločinné jednání, ničitelé, otrokáři a podobně.

Příchod americké armády do Československa není chápán jako osvobozování, nýbrž okupace. „Velení amerických okupantů chtělo hned po příjezdu vytvořit na našem území tuhý teroristický okupační režim, snažilo se seč mohlo uchovat obsazené území ve svém područí.“ [Bartošek, Pichlík 1951: 9] Z úryvků vyplývá, že text se snaží ve čtenářích vyvolat pocit zrady ze strany americké armády, která nejen že chtěla obsadit území Československa ve svůj prospěch, ale také nečinně přihlížela řádění Němců a nepomohla obyvatelstvu v tvrdých bojích. „Americká armáda nepřišla osvobodit český lid od nacistů, ale právě naopak přišla mu vzít z rukou vydobytou moc. (...) Tam, kde náš lid skutečně potřeboval pomoci, v boji proti nacistickým bandám, mlčky přihlíželi a ponechávali ho samotný v urputném boji s běsnícími nacisty.“ [Fischer, Eis 1953: 20]

Americká armáda je vyličena jako nepřítel Sovětského svazu, který se snaží zabránit osvobození Československa Rudou armádou: „...velení americké armády, které bylo ke konci války plně zaměstnáno spřádáním protisovětských intrik se zbytky nacistické soldatesky, nemělo zájem ani úmysl osvobozovat náš lid od hitlerovské okupace.“ [Bartošek, Pichlík 1951: 5–6] „Američtí imperialisté měli v plánu znemožnit osvobození celého Československa Sovětskou armádou. (...) Chtěli po druhé světové válce nastolit v naší zemi neomezené panství amerických monopolů a vykořisťovat pracující lid ČSR pro větší zisky svých trustů.“ [Bartošek, Pichlík 1953: 66–67] V publikaci z roku 1970 je patrná změna, ve srovnání se způsobem psaní v 50. letech. Na události je nahlíženo s jistým odstupem. Jsou vynechány absurdní obvinění a celá publikace je psána reálněji. I přesto je v ní však vyzdvihován Sovětský svaz a americká armáda silně podceňována: „...domnívat se, že by mohly

sehrát větší úlohu v pomoci bojujícímu československému lidu, znamená přeceňovat jejich síly.“ [Šůma 1970: 100]

V publikacích je situace popsána tím způsobem, že v západních Čechách se lid dokázal sám osvobodit od nacistické nadvlády a Američané přišli až v době, kdy jim ze strany Němců nehrozilo žádné nebezpečí. „...v západních Čechách došlo v samé Plzni k povstání proti okupantům. (...) Kdo jim přinesl svobodu? Je jasné, že to nebyla americká armáda, která klidně čekala několik desítek kilometrů od Plzně...“ [Bartošek, Pichlík 1951: 7] Na příkladu Rokycan je v publikaci ukázáno, že k osvobození západočeských měst od německých okupantů došlo několik dnů před příchodem americké armády: „K spontánním osvobozovacím akcím českého lidu docházelo v celých západních Čechách. (...) I Rokycany se osvobodily 5. května. (Američané přišli do Rokycan 7. května.)“ [Fischer, Eis 1953: 18] „Americký velitel v Klatovech přímo prohlásil, že v tom případě, že se v Plzni bojuje, do města nepřijede.“ [Bartošek, Pichlík 1953: 69] „V několika okresech západních Čech bez boje vstoupila do osvobozených českých měst americká vojska.“ [Šůma 1970: 105] Američané jsou vylíčení jako bezcitní okupanti, lhostejní k osudu českého národa, jejichž cílem je jen obsazení území bez boje.

Literatura z 50. let odsuzuje zastavení postupu americké armády na demarkační čáře a rozhodnutí nevydat se na pomoc Praze. Je v ní opomíjeno nutné respektování předem stanovené demarkační linie a americká armáda je obviněna, že nepostupovala dál směrem na východ. „Americké jednotky, nevyčerpané bojem, si hověly v Plzni. Jejich tanky, neporušené (...) a plně schopné boje, stály na plzeňském náměstí, pokuřující američtí vojáci se o ně ledabyly opírali a ukazovali Plzeňanům svou ‚nadřazenost‘ A Praha zatím krvácela...“ [Fischer, Eis 1953: 21] „Naléhavé volání bojující Prahy, které Američané 90 km od Prahy ignorovali, uslyšel v Moskvě soudruh Stalin...“ [Fischer, Eis 1953: 26] „...americká vojska byla po právu obviňována, že nešla osvobozovat československý lid, ale zachraňovat německou armádu.“ [Šůma 1970: 93]

Literatura zdůrazňuje, že americká armáda se o osud Prahy a zbytku Československa nezajímala, zatímco Rudá armáda se vydala hrdinně zachraňovat obyvatelstvo nejen před nacisty, ale i před Američany chtějícími získat nadvládu.

Autoři také nezapomněli zmínit, že americké velení v západních Čechách neumožnilo dobrovolníkům vydat se Praze na pomoc. „...americké velitelství odmítlo pustit plzeňské soudruhy na pomoc Praze.“ [Fischer, Eis 1953: 21] „...americké velitelství v Plzni nejenže nedalo auta a zbraně, ale nechalo shromáždění dobrovolníků rozpustit a jejich odjezd na pomoc Praze zakázalo. K stejnému zákroku došlo i v Rokycanech.“ [Bartošek, Pichlík 1953: 74] Američané byli nuceni dodržet zóny vlivu určené demarkační linií. Propaganda však celou situaci otočila proti Američanům a zdůvodnila tím, že byli dohodnuti s nacisty a chtěli jim v Praze nechat volné pole působnosti.

Stejným způsobem byl změněn kontext i v situaci, kdy němečtí vojáci prchali směrem na západ do amerického zajetí. To bylo vysvětleno tím, že Američané byli spojenci nacistů a měli s nimi uzavřené tajné dohody. Na rozdíl od Sovětského svazu, jenž proti nacistům tvrdě zakročil a chtěl je potrestat za šestiletou okupaci Československa. Američané údajně také plánovali další světovou válku, ve které chtěli Německo využít jako svého spojence. „Každý nacistický důstojník, vyzkoušený esesácký hrdlořez a gestapácký špion, utíkající před Sovětskou armádou, byl americkými okupanty zachraňován z tonoucí lodě hitlerovské mašinerie pro připravovanou novou světovou válku.“ [Bartošek, Pichlík 1951: 20] „Nacističtí hrdlořezové prchali do náručí svých zachránců před Sovětskou armádou.“ [Bartošek, Pichlík 1951: 7] Američané údajně využili německé vojsko k potlačení osvoboditelských snah českého lidu: „...neváhali spojit se s vrahy českého lidu a pomáhat jim v jejich katanské práci. Američtí imperialisté se nemohli sami kompromitovat ozbrojeným potlačením revolučních sil lidu v Čechách a proto jim přišel vhod společný postup s nacistickými předáky a generály.“ [Bartošek, Pichlík 1953: 67]

Celá situace byla popsána jako útěk německých vojáků pod americkou ochranu, ke svým spojencům a přátelům, kteří je zachraňovali před oprávněným zajetím Rudou armádou. „Nacisté věděli dobře, že v Američanech najdou své ochránce.“ [Fischer, Eis 1953: 27] „...jejich hlavní starostí bylo zachránit fašistické oddíly co možná neporušené, dopomoci k útěku válečným zločincům a navázat s nacisty spolupráci.“ [Fischer, Eis 1953: 35] „Dönitzova vláda nijak neskrývala úmysly pokračovat ve vraždění našeho obyvatelstva, jen proto, aby zločinci německé armády a SS se zachránili pod ochrannými křídly západních spojeneckých vojsk. (...) ...staly se útočištěm fašistickým zločincům před oprávněným trestem.“ [Šůma 1970: 64] Jedna z publikací je doplněna i obrazovou přílohou s karikaturami amerických vojáků. Vyobrazen je v ní například americký voják pomáhající německému veliteli do bezpečí. (Obr. 16)

Poté, co bylo v publikacích popsáno osvobození Československa americkou armádou, zaměřily se na následující několikaměsíční pobyt armády na tomto území. Přítomnost Američanů líčí jako teror spojený s násilím, znásilňováním, krádežemi, dokonce i vraždami: „...chtěli američtí okupanti v Čechách dosadit vládu systematického teroru, ničení, znásilňování, střílení do obyvatelstva, vládu gangsterismu, pornografické pakultury a nočních »klubů«, vládu násilné amerikanisace a kolonisace naší země.“ [Bartošek, Pichlík 1951: 26] Jako hlavní motivace Američanů je uveden majetek a zisk: „...podle ‚amerického způsobu života‘, který by imperialisté chtěli vnutit celému světu, nezáleží na lidech, nezáleží na potřebě, nezáleží na lidské námaze, ale jedině na ziscích.“ [Fischer, Eis 1953: 58] V publikacích je také v souvislosti s americkou honbou za ziskem popsáno nelegální obchodování. Západní Čechy byly během pobytu Američanů údajně „rájem černého obchodu, dostaveníčkem šmelinářů“ [Fischer, Eis 1953: 58]. V souvislosti s krádežemi a bezohledností Američanů popsanými v publikaci, je v ní uveden příklad pobytu armády v zámku Březina u Rokycan. „...vybili Američané téměř všechnu vzácnou zvěř v oboře. (...) Za dobu jejich panování zmizelo ze

zámku na sto kusů nábytku, ...90 rytin a 17 olejomalb.“ [Fischer, Eis 1953: 62–63]

V publikacích lze rovněž nalézt konkrétní případy přepadení, zastřelení či znásilnění americkými vojáky i se jmény obětí, čímž jim chtěli autoři zřejmě dodat na věrohodnosti. „...12. V. 1945 byla do plzeňské nemocnice převezena A. Cízlová s poraněním mozku. Byla napadena a postřelena americkým vojínem.“ [Bartošek, Pichlík 1951: 26] Publikace z roku 1953 popisuje incident, který se údajně odehrál v Rokycanech: „Na rokycanském koupališti přepadl americký voják za bílého dne dívku J. Ř. a chtěl ji znásilnit; když se ubránila, prořízl jí nožem skrz vlasy hlavu (asi 8 stehů) a jen seběhnuvší se občané dívku zachránili.“ [Fischer, Eis 1953: 68] „...klatovský občan Wimmer zemřel po pěti dnech od chvíle, kdy mu americká kulka prostřelila plíce.“ [Bartošek, Pichlík 1953: 129] Nelze říci, zda jsou v publikacích vylíčeny případy skutečné či smyšlené. V některých z nich mohlo jít o nešťastné náhody, které byly propagandisticky využity a nasměrovány proti americké armádě. V době bezprostředně po skončení války k podobným událostem zřejmě docházelo v celém Československu, v publikaci jsou však popsány jako chování běžné pouze u Američanů.

Podle literatury byla u Američanů patrná i nenávisť k Čechům obecně. „...bylo přiznání se k české národnosti pro americké okupanty signálem k bití, k nelidskému zacházení s člověkem – příslušníkem jiného národa, než je vládnoucími kruhy USA hlásaná americká ‚čistá rasa‘.“ [Bartošek, Pichlík 1953: 131] Propaganda se snažila zhoršit pohled veřejnosti na americkou armádu i tím, že popisovala jejich násilné chování k dětem. „Posadili si jich vždy několik na zadek svého auta a pak s nimi vjížděli prudce do zatáčky. A strašně se smáli, když děti padaly dolů na dláždění a plakaly bolestí.“ [Bartošek, Pichlík 1953: 137]

Očerňování americké armády neskončilo jen popisováním jejich násilností, nýbrž pokračovalo vylíčením jejich nemravného chování. „Do ‚zábav‘ americké okupační armády patřily i zábavní podniky, ve kterých

se pitky kombinovaly s orgiemi.“ [Bartošek, Pichlík 1953: 134] Kromě častých návštěv těchto podniků údajně Američané šířili v západních Čechách pornografii. „K tomu přistupují ještě vláda pornografie, nočních klubů a nevěstinců, neodmyslitelných součástí ‚americké kultury a civilizace‘.“ [Bartošek, Pichlík 1953: 144] Americké noviny vycházející v západních Čechách byly údajně plné nevhodné tematiky. „Odporné dvojsmyslné slovní hříčky doprovázejí fotografie polonahých ‚fräulein‘ s americkými důstojníky.“ [Bartošek, Pichlík 1953: 145] Konkrétní příklady však v publikaci uvedeny nejsou, neboť „se nedají všechny ani uvádět pro svou hnusnost a zhovadilost“ [Bartošek, Pichlík 1953: 145].

Tato propaganda zaměřená proti americké armádě se neobjevovala jen v knihách a publikacích, ale i v denním tisku. V Rokycanech v této době vycházel nejprve v 50. letech týdeník *Budovatel*, následně *Rokycansko* a *Hlas Rokycanska* a od roku 1990 opět *Rokycansko*. V těchto novinách byli Američané zmiňováni vždy negativně. Například ve vydání *Budovatele* z března 1951 je popsáno, jak dopadnou lidé „sázející na americkou kartu“. Těmto lidem údajně hrozí stejný osud jako obyvatelům Korejské lidově demokratické republiky, kde zprávy mluví o „hrozném utrpení milionů lidí, jaké si sotva dovedeme představit, o nejsadističtějším trýznění, vraždění a ničení, o zvěrstvech, která daleko překonávají esesácké orgie“ [Budovatel 1951 2 (4): 1]. Propaganda se od popisu událostí spojených s pobytem americké armády v Československu přesunula k „řádění“ Američanů v jiných státech. Vhodnou se pro ni stala válka v Koreji, díky které mohla pokračovat v podávání zkreslených informací veřejnosti.

V 50. letech se v Československu vyskytla další možnost, jak ideologicky bojovat proti Spojeným státům americkým. V tomto období se na našem území přemnožila mandelinka bramborová, škůdce, který se do Evropy dostal právě z USA [Formánková 2008: 22]. Propaganda začala tento hmyz napadající brambory označovat jako amerického brouka. Vznikl Výbor pro potírání mandelinky bramborové, který vydával nařízení a opatření pro boj s tímto škůdcem [Formánková 2008: 22].

(Obr. 17) Obyvatelé oblastí, ve kterých se mandelinka vyskytla, byli povoláváni k jejímu sběru. Způsob, jakým se mandelinka do Československa dostala, byl opět namířen proti USA. Nebezpečný škůdce měl být na naše území úmyslně zavlečen americkými imperialisty, kteří chtěli oslabit hospodářství země [Formánková 2008: 24]. Kampaň proti mandelince bramborové začala v době, kdy vypukla válka v Koreji. Zprávy o útoku Američanů v Koreji a útoku mandelinky v Československu tak byly propojovány a texty a reportáže o boji s tímto hmyzem byly podávány stejným způsobem jako informace o dění v Koreji [Formánková 2008: 25].

Také v Rokycanech probíhal boj s mandelinkou, o čemž svědčí články vydané v tehdejšímu tisku. V srpnu 1951 týdeník *Budovatel* upozorňoval, že v rokycanském okrese byl nalezen velký počet larev tohoto brouka, což bylo údajně způsobeno snahou nepřátel zničit úrodu. „Bohatá úroda obilí i brambor, kterou očekáváme se nehodí našim nepřátelům a jejich sledovanému cíli.“ [Budovatel 1951 2 (14): 1] Obyvatelé celého okresu byli v následujících letech vyzíváni k hledání a sběru mandelinky. „Organisujte hledací službu za slunného dne a odstraňte tohoto škůdce bohaté naší úrody!“ [Budovatel 1951 2 (16): 1] V tisku byly také zveřejňovány obce, ve kterých došlo k nálezům velkého množství mandelinky, údajně z důvodu „nedokonale provedených předcházejících hledáček“ [Budovatel 1952 3 (19): 1]. „Všechny uvedené obce si musí pospíšiti, aby zmeškaný čas dohonily jak řádnou hledací službou, tak řádným poprášením a postřikem...“ [Budovatel 1952 3 (19): 1] V dalším článku je uvedeno, že účast hledačů je povinná a je kontrolována a zaznamenávána. V závěru je ještě připomenuto, že „v příštích číslech »Budovatele« budou uveřejňovány obce s dobře vedenou organizací boje proti mandelince bramborové a obce se špatně organizovaným bojem budou pranýřovány“ [Budovatel 1953 4 (19): 1]. Je tedy patrné, že komunistická ideologie dokázala ke své propagandě využít i škůdce, který byl pro československé hospodářství skutečným problémem a hrozbou.

V době, kdy byla tato ideologicky ovlivněná literatura lidem vnucována, nebyly díky cenzuře k dispozici žádné jiné zdroje, ze kterých by se lidé mohli dozvědět pravdu o osvobození. Většina lidí události spojené s druhou světovou válkou a osvobozením zažila a znala pravdu, i přesto se pravděpodobně našli lidé, kteří socialistické propagandě uvěřili a nechali se jí ovlivnit.

5 VLIV POLITICKÉHO KONTEXTU NA KOMEMORAČNÍ AKTY

5.1 Slavnosti svobody

Slavnosti svobody, komemorační akt připomínající osvobození Československa po druhé světové válce, byly stejně jako další symboly a události ovlivněné přelomovými roky. Nejvýrazněji oslavy osvobození proměnil rok 1948, kdy se k moci dostala komunistická strana, a rok 1989, kdy vláda této strany skončila.

Patrně nejvýrazněji bylo výročí osvobození oslavováno rok po skončení války, v roce 1946. Průběh slavností popisuje městská kronika. Již 4. května proběhl pietní akt u improvizovaného pomníku na náměstí před nádražím, které bylo při této příležitosti přejmenováno na náměstí 5. května. Ve dnech slavností, od 5. do 9. května byly po městě rozvěšeny státní a spojenecké vlajky. Ve výstavním sále spořitelny se konala výstava fotografií z revoluční doby. Na radnici byla odhalena pamětní deska americké armády [Bílý 1946: 172]. “V předvečer dne vítězství, ve středu 8/5 ve večerních hodinách vzpomněly Rokycany srdečným, manifestačním a spontánním způsobem osvobození města, které jim dne 7. května přinesli synové americké demokratické armády.“ [Bílý 1946: 172]

Kronika zmiňuje i déšť, který během slavnosti nastal. (To však mohlo mít zvláštní atmosféru, neboť v roce 1945 při povstání a osvobození města také pršelo.) Slavnosti se kromě československých

představitelů zúčastnili také zástupci amerického velvyslanectví. Během proslovů byly připomenuty zásluhy americké i Rudé armády a oběti z jejich řad [Bílý 1946: 172]. Druhý den, 9. května, proběhla na náměstí hlavní slavnost za účasti československé armády. Předseda Městského národního výboru popsal ve svém projevu průběh osvobození americkou a Rudou armádou. Slavnost byla ukončena státní hymnou a slavnostním pochodem vojska [Bílý 1946: 173]. (Obr. 18) Podobným způsobem probíhaly oslavy i v roce 1947. Slavnosti opět začaly, jak je napsáno v kronice, již 4. května. Během shromáždění na náměstí 5. května byl připomenut domácí odboj a civilní oběti během okupace. Hlavní slavnost proběhla o víkendu od 9. do 11. května, jejíž součástí byla opět přehlídka vojska [Bílý 1947: 195].

Ke změně v připomínání si osvobození došlo v roce 1948. Poté, co se v únoru dostala k moci komunistická strana, americká armáda již v Rokycanech nemohla být oslavována. Z popisu těchto událostí v kronice lze usuzovat, že květnové slavnosti byly zaměřeny především na oslavy 1. máje a svátku práce, neboť této události je v ní věnován podrobný popis [Bílý 1948: 24]. Dne 9. května bylo připomenuto pouze povstání českého lidu. Podle zápisu v kronice bylo město vyzdobeno československými a sovětskými vlajkami, zásluha americké armády na osvobození již byla zamlčena [Bílý 1948: 24]. I přesto ve městě proběhla neoficiální oslava osvobození, která částečně sloužila jako projev odporu vůči režimu. Skupina studentů položila věnec k pamětní desce americké armády na radnici. Vzpomínkového aktu se údajně zúčastnilo několik stovek lidí [Borek 2011b: 213]. Hlavní organizátoři akce byli následně zatčeni a obviněni z protistátního jednání [Borek 2011b: 213].

V následujících letech se režim snažil podobným projevům sympatií k americké armádě zabránit různými způsoby. O tom svědčí i zápis v kronice z 6. května 1949: „U pamětní desky americké armády na radniční budově konala tento den a den před tím hlídka civilní kriminální policie a členové SNB, aby nebyly k této desce kladeny květiny nebo věnce.“ [Bílý 1949: 55]

V roce 1949 zřejmě nebylo osvobození příliš slaveno, neboť kronika k této události zmiňuje jen „nepatrnou výzdobu vlajkami“ [Bílý 1949: 55]. Větší slavnost je popsána v kronice o rok později, 7. května 1950, v den 5. výročí osvobození. Předseda Okresního národního výboru ve svém projevu „osvětlil poměr Ruska a západních mocností vůči našemu státu (...) a zdůraznil nezměrné zásluhy SSSR o naše osvobození“ [Bílý 1950: 90]. V roce 1951 se slavnost uskutečnila 9. května a bylo při ní připomínáno především osvobození Prahy. V jednom z proslovů zaznělo, že „ač Američané byli tak blízko, nepřispěchali Praze ku pomoci, až to musela učiniti Rudá armáda“ [Bílý 1951: 186].

Velké oslavy doprovázely 7. výročí osvobození slavené v roce 1952, neboť při této příležitosti byla odhalena socha rudoarmějce na rokycanském náměstí. V kronice je popsán první den oslav, 8. květen, kdy v sokolovně proběhly proslovy představitelů města, při kterých byla připomenuta zásluha Rudé armády na osvobození a zároveň zmíněno chování Američanů v době po osvobození [Bílý 1952: 79]. Hlavní den oslav byl naplánován na 9. května, avšak kvůli účasti obyvatel na vojenské přehlídce v Plzni byla slavnost odložena [Bílý 1952: 79]. V tomto roce se také objevilo veřejné vystoupení propagandy proti USA. V týdeníku *Budovatel* bylo 2. května 1952 zveřejněno pozvání na oslavy osvobození, ve kterém byla zdůrazněna role Sovětského svazu. „S krásnými vzpomínkami a láskou k Sovětskému svazu budeme oslavovati letos 9. květen – sedmé výročí osvobození naší vlasti Rudou armádou.“ [Budovatel 1952 3 (9): 1] Zároveň bylo v tisku připomenuto bombardování Rokycan spojeneckými letadly, ke kterému došlo 29. dubna 1945. „Ptáme se, proč tito »přátelé lidu« bombardovali obytné čtvrti (...) když již v několika dnech bylo rozhodnuto o konečné kapitulaci německých fašistů.“ [Budovatel 1952 3 (9): 1] Slavnosti svobody v následujících letech probíhaly v podobném duchu.

Větší slavnost proběhla při 10. výročí osvobození v roce 1955. V kronice je podrobně popsán průběh celého dne oslav, 9. května. Hlavní

tribuna se nacházela u pomníku rudoarmějce, kam byly také položeny rudé věnce. Součástí slavnosti byly i průvody s vlajkonoši s vlajkami ČSR a SSSR [Bílý 1955: 55]. Při projevech byl opět zdůrazněn rozdíl mezi osvobozením a chováním Američanů a Sovětů. Jeden z projevů byl zakončen zvoláním: „Nechť sílí a vzkvétá ČSR, nechť věčně žije přátelství s SSSR!“ [Bílý 1955: 55]. Na úvodní straně novin bylo 6. května 1955 heslo „Sláva sovětské armádě – naší osvoboditelce!“, doplněné fotografiemi sovětských vojáků a článkem oslavujícím Sovětský svaz [Budovatel 1955 6 (19): 1]. Další velkolepé slavnosti se konaly při příležitosti 20. výročí osvobození v roce 1965. Podle kroniky slavnostní program probíhal celou první polovinu května a jeho součástí byla i soutěž o čestný název „Obec 20. výročí osvobození naší vlasti“, v níž Rokycany vyhrály první místo v rámci okresu [Široký 1965: 34–35].

Vliv na oslavy osvobození měl srpen roku 1968, kdy do Rokycan dorazila invazní vojska. Sympatie k Sovětskému svazu, které před okupací mezi některými obyvateli panovaly, značně ochladly. To se odrazilo i na slavení osvobození následující rok. V kronice není výročí osvobození zmíněno vůbec. V tisku se objevila jen krátká zpráva, ze které však vymizelo vyzdvihování a oslavování Rudé armády a Sovětského svazu, které v ní nejsou dokonce ani zmíněny. Jediná zmínka související s Rudou armádou spočívá v tom, že během pietního aktu byl položen věnec k pomníku rudoarmějce [Rokycansko 1969 2 (19): 1]. Podle dalších informací proběhla celá akce za velmi nízké účasti veřejnosti [Borek 2011b: 229]. Slavnosti v následujících letech se však vrátily ke svému původnímu programu. V roce 1970 se slavilo 25. výročí osvobození, kterého se podle kroniky zúčastnila i delegace Sovětské armády [Kulhánek 1970: 33].

V 70. a 80. letech, podle zápisů v kronikách, probíhaly slavnosti osvobození pravděpodobně stejným způsobem. Za účasti zástupců Sovětského svazu byly pokládány věnce k pomníku rudoarmějce a městem procházely průvody. Na průběh oslav a povinnou účast si pamatují i informátoři. „*Slavilo se osvobození Československa Rudou*

armádou. A to byly velký slávy na náměstí. Si pamatuju, jak jsme jako pionýři v modrý košili a rudým šátku museli povinně chodit do průvodu. Byli tady vždycky na tribuně zástupci sovětský armády a pamětníci.“ (Inf. 10) *Všichni museli veřejně projevovat zájem a nadšení: „Bývaly tam vždycky shromáždění a děti tam musely. (...) Chodily školy a děti měly mávátka a takový voloviny.“* (Inf. 5) *„To byly průvody. Samí ti důležití lidé byli pozvaní.“* (Inf. 6) *„Vždycky přijeli ty pohlaváři, ty důstojníci ruský (...) a stáli na tribuně a mluvilo se o tom, že nás osvobodila Rudá armáda. To tam byli minimálně tři bych řekla, ty důstojníci.“* (Inf. 3)

Během čtyřiceti let, kdy byla u moci komunistická strana a slavilo se osvobození pouze Rudou armádou, bylo zakázáno připomínat si přítomnost americké armády v Rokycanech. V 80. letech údajně jezdili do Rokycan zástupci americké ambasády v Praze, kteří zde chtěli uctít výročí osvobození. Vedení města se však snažilo jejich pietní akce různými způsoby znemožnit, například přejezdy zametacích vozů přes náměstí nebo hlášením rozhlasu [Borek 2011b: 232]. Lidé podezřelí z plánované účasti na těchto akcích, byli před blížícím se výročím zadrženi [Borek 2011b: 232]. Takto situaci popisuje kniha o historii Rokycan (Hrachová 2011) a potvrzují ji i někteří informátoři. *„...když sem jezdili nějaký ty pamětníci toho osvobození, ty Američani, tak tady se zajišťovali takový opatření, že se uzavřelo náměstí, čistilo se náměstí, prostě aby tam ty lidi nemohli se dostat. Jako lidi ani nechodili na to náměstí, protože každý kdo tam byl, tak ho sledovali, už byl hlídáný, protože se šel účastnit... Takže tenkrát i lidi radši nechodili ani třeba na nákupy, aby na tom náměstí náhodou je někdo nevyfotil.“* (Inf. 10)

Informátor také vzpomíná, že květiny položené u místa, kde se původně nacházela pamětní deska americké armády, byly okamžitě odstraňovány, neboť mohly lidem připomenout, kdo skutečně osvobodil jejich a město: *„Když se tam položila kytka u radnice, věnce, to se hned odneslo, aby to tam nebylo. Prostě aby to vůbec ty lidi i ty co je to nenapadlo nebo už to neměli v povědomí, aby už jim to nikdo nepřipomínal. Aby si to neoživil.“* (Inf. 10)

Podle dalších informátorů však lidé i přes tyto hrozby projevovali vděk americké armádě a pokládali květiny k radnici nebo se účastnili pietních aktů. „...*na náměstí ještě za totáče, když bylo to osvobození, tak tam chodili lidi dávat kytky, a že je fotili a průšvih že z toho byl.*“ (Inf. 5) Jeden z informátorů uvedl i konkrétní příklad, kdy jeho známý veřejně projevil sympatie Američanům a následně musel čelit důsledkům: „...*běda když potom z Prahy přijeli třeba v tom květnu, tak kdo k nim šel, tak měli potom problémy v práci. Já vim, že jeden známý... Protože on fandil Američanům, tak dcera se nedostala do školy.*“ (Inf. 6)

V roce 1989 ještě oslavy probíhaly stejným způsobem. V týdeníku *Hlas Rokycanska* je popsána slavnost, které se opět zúčastnila sovětská delegace a během níž byly připomenuty zásluhy Sovětského svazu [*Hlas Rokycanska* 1989 19: 1]. Po převratu v listopadu 1989 se však situace změnila. Lidé mohli poprvé po dlouhé době svobodně oslavit osvobození. Slavnosti v roce 1990 proto byly velkolepé. Blížící se 45. výročí osvobození bylo v tisku připomínáno již od začátku roku. V lednu byl například zveřejněn článek, ve kterém bylo zmíněno, že v rokycanském okrese došlo k setkání obou armád, a že Rokycany byly osvobozeny armádou americkou [*Hlas Rokycanska* 1990 3: 1]. Poprvé od roku 1948 mohla být tato informace otisknuta. V únoru vyšel článek podrobně popisující osvobození města Rokycany americkou armádou [*Hlas Rokycanska* 1990 5: 3]. Tyto slavnosti byly o to významnější, že se jich zúčastnil prezident České a Slovenské Federativní Republiky Václav Havel [Borek 2011b: 242].

Podle zápisu v kronice navštívil Havel město 6. května 1990. Nejprve se zastavil v místě, kudy vedla demarkační linie v Borku, následně pokračoval na náměstí, kde odhalil novou pamětní desku americké armády [Weishäupl 1990: 184]. Kromě prezidenta byl slavnosti přítomen také zástupce velvyslanectví USA v Praze a američtí veteráni, kteří se účastnili osvobozování Rokycan [Weishäupl 1990: 185]. Následující den, 7. května, přijela do Rokycan velvyslankyně USA Schirley Temple-Black, která pronesla krátký projev a položila květiny

k pamětní desce [Weishäupl 1990: 187]. Této slavnostní události se zúčastnili i někteří z informátorů, kteří na ni rádi vzpomínají. „*To byla obrovská sláva, to jsem asi nikdy neviděla víc lidí v Rokycanech na náměstí. To bylo takový spontánní, to bylo krásný. Od té doby potom už každý rok sem jezdili ti Američani.*“ (Inf. 10) „*No tenkrát byl obrovský průvod, okolo sokolovny to šlo a to lidi byli nadšený.*“ (Inf. 5)

Od roku 1995 se slavnosti svobody nepatrně změnily, což vyplývá i ze zápisu v kronice. Kromě zástupců amerického velvyslanectví a amerických veteránů byla v tomto roce pozvána i ruská delegace. Zástupce Velké Británie, Margaret Thatcherová, se zúčastnit nemohla, poslala proto pouze vzkaz [Drobná 1995: 7]. V roce 2005, při příležitosti 60. výročí osvobození, navštívili město II. tajemník velvyslanectví Ruska, ministr americké vlády pro záležitosti veteránů, americký velvyslanec a američtí veteráni [Vykopalová 2005: 15]. Od roku 2007 se část slavností svobody odehrává i v Muzeu na demarkační linii [Engler 2007: 5]. Při příležitosti 64. výročí konce druhé světové války, v roce 2009, se oslav v Rokycanech poprvé zúčastnil vnuk generála George S. Pattona, George Patton Waters [Vykopalová 2009: 9]. Od tohoto roku se jeho návštěvy města staly tradicí.

Slavnosti v roce 2014, které jsem navštívila, probíhaly ve dvou dnech. Dne 8. května se konaly pietní akty u pamětní desky nadporučíka J. Strankmüllera v ulici Míru, následovalo kladení věnců na náměstí 5. května u pomníku obětem druhé světové války (Obr. 19) a u pomníku na demarkační linii v Borku. Hlavní program se odehrával na Masarykově náměstí za účasti George Pattona Waterse a zástupců velvyslanectví Ruské federace v Praze, velvyslanectví Velké Británie a Severního Irsku v Praze a Generálního konzulátu Ruské federace v Karlových Varech. Po pronesení projevů byly položeny věnce na improvizované místo naproti radnici, neboť z důvodu opravy radnice nemohly být položeny k pamětní desce americké armády. (Obr. 20) Těchto slavností se již nezúčastnili veteráni, osvobozující v roce 1945 město, neboť většina z nich již nežije nebo jim jejich vysoký věk neumožnil takto dalekou cestu. Další program

se uskutečnil 10. května v Muzeu na demarkační linii, kde proběhl pietní akt u památníku spojeneckého vítězství, následovaný ukázkou dobové techniky v akci. (Obr. 21)

Z průběhu slavností v jednotlivých letech je patrné, jak se přístup k nim a jejich provedení proměňovalo v čase. Největší oslavy se pravděpodobně konaly v roce 1946, kdy lidé slavili osvobození poprvé a celá událost pro ně byla ještě živá, a v roce 1990, kdy mohli lidé poprvé po dlouhé době svobodně oslavit osvobození tak, jak skutečně proběhlo. Od roku 1990 se již takto velká slavnost neopakovala, což je patrné i v zájmu veřejnosti. Zatímco v roce 1990 se slavnosti zúčastnil velký počet návštěvníků (to dokládá i jedna z účastnic – „*to jsem asi nikdy neviděla víc lidí v Rokycanech na náměstí*“ (Inf. 10)), v roce 2014 byl zájem veřejnosti již velmi malý. To je zřejmě způsobeno tím, že slavnosti probíhají každý rok stejným způsobem a lidé je berou jako něco samozřejmého. Také již ubylo pamětníků a pro lidi, kteří osvobození nezažili, nemají slavnosti tak výrazný symbolický význam.

Zajímavým faktem je, že od roku 1995 se slavností účastní i zástupci ruské delegace, přestože město bylo osvobozeno americkou armádou. Mezi lety 1990 a 1994 zváni nebyli, neboť po 40 letech, kdy se slavností účastnili pouze představitelé Ruska, si lidé zřejmě chtěli připomínat pouze americkou armádu a nechtěli pořádat oslavy, které by byly podobné těm, které probíhaly za socialismu. Poté, co byl na demarkační linii postaven pomník, by však nebylo vhodné zvát na pietní akt v tomto místě pouze zástupce jedné strany, proto se zřejmě akcí začali účastnit i příslušníci druhé země. Změna je patrná i v datu, kdy se osvobození slavilo. V prvních letech po válce zřejmě nebylo pevně dané datum oslav, neboť většinou probíhaly několik dnů. Po nástupu komunistické strany k moci se od roku 1948 osvobození slavilo 9. května, neboť tento den osvobodila Rudá armáda Prahu. Po pádu režimu se datum slavností změnilo. V roce 1990 bylo osvobození připomínáno 6. a 7. května, tedy v dny, kdy byla osvobozena Plzeň a Rokycany. Postupem času se den k oslavám výročí osvobození ustálil na 8. květnu,

tedy dnu, kdy vstoupila v platnost kapitulace Německa a byla tak ukončena druhá světová válka v Evropě.

5.2 Den veteránů

Den veteránů je svátek připomínající americké veterány všech válek. Slaví se v USA, Kanadě a Evropě. Od roku 1919 se v Americe slavil Den příměří na památku veteránů z první světové války. V roce 1954 byl přejmenován na Den veteránů a byli do něj zahrnuti také veteráni z druhé světové války a války v Koreji [U. S. Department of Veterans Affairs online]. Slaví se 11. listopadu, což odkazuje ke dni konce první světové války, která byla ukončena 11. 11. 1918 v 11 hodin a 11 minut, kdy vešlo v platnost příměří podepsané ve francouzském Compiègne [U. S. Department of Veterans Affairs online]. Symbolem Dne veteránů je červený vlčí mák. Ve spojení s veterány a vojáky zabitými ve válce se vlčí mák používá více než sto let. V té době byly objeveny zápisky, podle nichž byly během napoleonských válek hroby vojáků v oblasti Flander hustě porostlé právě vlčími máky [ANLET online]. O rozšíření tohoto symbolu se zasloužila také báseň *In Flanders Fields* (Ve flanderských polích), kterou napsal podplukovník John McCrae, lékař působící v roce 1915 ve Flandrech [ANLET online].

V České republice se Den veteránů slaví od roku 2001 [Prajzler 2014: 3]. V Rokycanech se však tento svátek poprvé oficiálně slavil již roku 1990, což dokládá i městská kronika, kde je v tomto roce zápis z první oslavy tohoto svátku. Květnových oslav osvobození v roce 1990 se zúčastnili i američtí veteráni Harold Hall Hedges a George Eby [Prajzler 2014: 3]. Díky atmosféře, která v Rokycanech během oslav panovala, začali uvažovat o konání evropského Dne veteránů právě v tomto městě, namísto původně zamýšlené Paříže [Weishäupl 1990: 196]. Po zářijové návštěvě velitele evropského departmentu veteránů Bruce A. Witherse bylo definitivně rozhodnuto o každoročním konání oslavy v Rokycanech [Hlávková, Vykopalová 2005: 1].

První oficiální oslava Dne veteránů se tedy v Rokycanech uskutečnila 11. listopadu 1990. Účastníci oslavy do města přijeli již o den dříve a zúčastnili se společně s českými veterány slavnostní večeře v restauraci v Dobřívě nedaleko Rokycan [Prajzler 2014: 3]. Druhý den se konala hlavní slavnost na Masarykově náměstí. Na náměstí přišel průvod v čele s kadety americké armády s americkou a československou vlajkou. Účast byla podle kroniky vysoká, náměstí bylo zaplněno lidmi s americkými vlaječkami v rukou [Weishäupl 1990: 197]. Před kostelem Panny Marie Sněžné posvětil biskup 12 bojových zástav americké armády a následovala mše za padlé vojáky [Weishäupl 1990: 197]. Následně se slavnost přesunula zpět na náměstí, kde zazněla americká a československá hymna. Po projevech amerických veteránů byly položeny věnce k pamětní desce americké armády na radnici [Weishäupl 1990: 197]. Na první oslavu Dne veteránů si vzpomněl i jeden z informátorů: „*My jsme byli hned po revoluci. A to jsme si přinesli domů malinkaté vlaječky a ty vlčí máky.*“ (Inf. 5) Pořadatelé každoroční slavnosti jsou kromě města Rokycany například také organizace Veterans of Foreign Wars, Muzeum na demarkační linii a Military Car Club Plzeň.

Z průběhu oslavy Dne veteránů v roce 2014 lze usuzovat, že od svého vzniku se její program příliš nezměnil. Jediným rozdílem je účast veteránů. V roce 2014 se již slavnosti neúčastnili veteráni druhé světové války, pravděpodobně kvůli jejich vysokému věku. Přijeli pouze veteráni z pozdějších válek a misí. Také množství obyvatel Rokycan, kteří se na slavnost přišli podívat, byl velmi malý. Většinu přihlížejících tvořili zahraniční návštěvníci. Jeden z veteránů rozdával přihlížejícím umělé vlčí máky. Vysoká návštěvnost v prvních letech pořádání Dne veteránů byla pravděpodobně zapříčiněna tím, že lidé mohli po dlouhé době oslavovat americké veterány druhé světové války a s některými z nich se i setkat. Postupem času se však pro obyvatele Rokycan stala slavnost každoroční událostí, kterou berou jako samozřejmost a není pro ně tolik atraktivní. Na rozdíl od květnových slavností svobody se neváže konkrétně k jejich městu, proto jí zřejmě nepřikládají stejnou důležitost.

Program v roce 2014 probíhal stejně jako v předchozích letech. V kostele se konala mše (Obr. 22), na náměstí proběhly projevy a k pamětní desce na radnici byly položeny věnce. (Obr. 23) Jeden z amerických veteránů pronesl báseň In Flanders Fields. Na náměstí byla k vidění historická vojenská vozidla z Muzea na demarkační linii. (Obr. 24) Kromě amerických veteránů se události zúčastnili například zástupci amerického velvyslanectví, zástupci Armády České republiky a představitelé organizace Veterans of Foreign Wars.

6 AMERICKÝ KONVOJ – SOUČASNÝ NÁZOR NA USA A AMERICKOU ARMÁDU

V roce 2015 byl naplánován průjezd konvoje americké armády přes Českou republiku. Konvoj o velikosti téměř 120 vozidel a 520 vojáků se ze cvičení v Pobaltí vracel na svoji základnu v německém Vilsecku [MO ČR online]. V koloně jely kolové obrněné transportéry Stryker, nákladní vozy, vyprošťovací a odsunové prostředky [MO ČR online]. Konvoj projel šesti zeměmi Evropy a podle mluvčího americké armády v Evropě tímto způsobem demonstroval spojenectví s ostatními státy v rámci NATO [ČT24a online]. Do České republiky vjela kolona 29. března na třech místech - v Bohumíně, Náchodě a Harrachově, s následnou zastávkou ve Vyškově, Pardubicích a Liberci. Následující den pokračovaly všechny tři proudy do Prahy, kde vojáci přenocovali v areálu kasáren v Ruzyni. Po jednodenním odpočinku pokračovala vozidla přes Plzeň až do Vilsecku [MO ČR online].

V souvislosti s touto událostí se veřejné mínění v republice rozdělilo na dva vyhraněné názorové proudy. Jedna skupina s průjezdem americké vojenské techniky přes území ČR souhlasila, dokonce jej vítala. Druhá část společnosti, protizápadně orientovaná, se však proti situaci ostře vyhrazovala, sepisovala petice a plánovala blokády na trase konvoje, dokonce i na hranicích. Na sociálních sítích vznikaly skupiny podporující nebo naopak odmítající průjezd konvoje, například: *Vítáme*

*americký konvoj, Podporuji průjezd spojenců Českou republikou a přivítám je studenou plzní nebo naopak Zastavíme americký konvoj.*¹⁰ Podle informací v tisku byla v čele většiny protestních akcí komunistická strana. Odpůrci argumentovali tím, že Američané chtějí pouze demonstrovat svoji sílu a zastrašovat obyvatele republiky. Podle nich se nejedná pouze o průjezd, ale o pobyt cizí armády na našem území, která se takto připravuje na válku [ČT24b online]. Z reakce a argumentace komunistické strany je patrné, že její přístup a strategie se od 50. let minulého století nezměnil. Také stále existují lidé, kteří těmto názorům věří a považují přítomnost americké armády za okupaci, stejně jako v roce 1945. Aktivita odpůrců svědčí o tom, že i 25 let po konci vlády této strany někteří lidé stále vyznávají ideologické hodnoty socialismu.

Během přestávky v Praze se vydala část amerických vojáků do Plzně, aby u pomníku Díky, Ameriko! uctila památku amerických a belgických vojáků padlých během druhé světové války v Československu. Pietního aktu se zúčastnilo velké množství přihlížejících s americkými vlajkami. Podle některých odhadů se zde sešlo přes tisíc příznivců. (Obr. 25) Aktu se kromě delegace přibližně patnácti amerických vojáků (Obr. 26) zúčastnil velitel konvoje Timothy Payment, americký velvyslanec v ČR Andrew Schapiro, kardinál Dominik Duka, plzeňský biskup František Radkovský, zástupci Armády ČR a zástupci města. Na náměstí Republiky se sešlo několik odpůrců amerického konvoje s transparenty, k žádným větším projevům nesouhlasu však nedošlo.

Poslední den pobytu v České republice, 1. dubna, jela kolona z Prahy zpět do Německa po dálnici D5. (Obr. 27) Zastávka v Plzni nebo v Rokycanech naplánována nebyla. Z důvodu poruchy jednoho ze Strykerů však musela část kolony uskutečnit neplánovanou přestávku na čerpací stanici u Rokycan. (Obr. 28) Po příjezdu vozidel se zde sešlo kolem tří desítek příznivců. Na průjezd kolony zde čekalo také přibližně patnáct odpůrců s transparenty s nápisy *Nechceme demonstraci síly*

¹⁰ Zdroj: www.facebook.com.

a válečnou propagandu, Ami go home, Nechceme žádná cizí vojska na našem území a červenými vlajkami se znakem KSČM. (Obr. 29) Jednalo se tedy o příznivce komunistické strany, kteří, stejně jako v období socialismu, odmítají jakékoliv spojení s USA a americkou armádou. Demonstrantům ostatní přihlížející zabránili přiblížit se k americkým vojákům. Pro řešení případných konfliktů byla přítomna skupina policistů.

V souvislosti s touto situací byl proveden menší výzkum. Ještě před uskutečněním plánovaného průjezdu bylo osloveno 30 náhodně vybraných obyvatel Rokycan různého pohlaví, ve věku od 20 do 80 let. Byli tázáni, zda slyšeli o průjezdu konvoje přes naše území a jaký je jejich názor na tuto situaci. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že jim přesun přes ČR nevádí. Neobjevil se žádný názor, který by celou akci striktně odmítal. Kladné reakce obyvatel Rokycan mohou souviset se skutečností, že město během osvobození patřilo do americké zóny a bylo osvobozené americkou armádou. To může být důvodem pozitivního vztahu k americké armádě. Informovanost o akci je vysoká, pouze dva dotazovaní o plánované vojenské akci neslyšeli. To svědčí o výrazné medializaci celé události. O mediální zájem se zasloužily i vyostřené názory a reakce veřejnosti, a to pozitivní i negativní.

Zbylých 28 dotázaných lze rozdělit do dvou názorových skupin. Větší část (20 odpovědí) s průjezdem konvoje souhlasí a podporuje ho. V těchto odpovědích se často objevovalo rozhořčení nad chováním odpůrců. Tito dotazovaní nechápali, z jakého důvodu událost některým lidem vadí a proč by se nad tím vůbec měli pozastavovat. Druhá skupina (8 odpovědí) proti plánovanému průjezdu také nic nenamítá, ovšem celá akce jim připadá zbytečná. Považují ji za provokaci a reakci na chování Ruska. V obou skupinách byli zástupci obou pohlaví, nelze tedy odvodit závěr na základě preferencí u mužů nebo u žen. Co se týče věkového složení, ve skupině podporující akci byly zastoupeny všechny věkové kategorie. V druhé skupině, která průjezd považovala za zbytečný, byli zastoupeni převážně mladí lidé ve věku mezi 20 a 30 lety. Nebyl zde zastoupen nikdo ze starší generace. To může být způsobeno tím, že lidé,

kteří zažili v období socialismu časté přesuny sovětských vojsk, nepovažují tuto událost za výjimečnou a nepozastavují se nad ní.

7 ZÁVĚR

Cílem práce bylo zjistit, jakým způsobem se v souvislosti s osvobozením Rokycan v roce 1945 projevovaly nejrůznější interpretační strategie. Práce se zaměřila na období, kdy byla u moci komunistická strana, neboť v této době docházelo k interpretaci osvobození na základě komunistické ideologie. Zásluha americké armády na osvobození byla zamlčována a veřejně oslavován byl pouze Sovětský svaz a Rudá armáda. Tehdy vládnoucí ideologie se snažila ovlivnit veřejný názor na osvobození všemi možnými prostředky. Výzkum se zaměřil na několik hlavních oblastí, do kterých režim zasahoval, a které nabývaly pro sledované téma osvobození symbolický význam. Během výzkumu byly využity archivní prameny, dobový tisk, primární i sekundární literatura a rozhovory s pamětníky. Byl uskutečněn také menší participativní výzkum.

Během epochy socialismu došlo v Rokycanech ke změně názvů mnoha veřejných míst. Názvy ulic či náměstí odkazující k osvobození a přítomnosti americké armády byly odstraněny a nahrazeny názvy jinými, odpovídajícími dobovým ideologickým požadavkům. Během výzkumu byla objevena zajímavá skutečnost. V Rokycanech stále existují ulice či náměstí, kterým byl jejich dřívější ideologický název ponechán. Nejčastěji nesou jména rokycanských představitelů komunistické strany. Jako možné vysvětlení této skutečnosti se nabízí interpretace, že lidé tyto lokální komunisty buď vůbec neznali, nebo pro ně byl významnější jejich rokycanský původ před politickou příslušností.

Vládnoucí ideologie často používají symbolická místa paměti jako symboly své moci. V Rokycanech docházelo k odstraňování a stavění pomníků a pamětních desek. Symboly odkazující k přítomnosti americké armády ve městě, jako například pamětní deska, byly odstraněny a nahrazeny symboly vyhovujícími ideologii. Na náměstí byla postavena socha rudoarmějce. Všichni dotazovaní si byli vědomi absurdnosti tohoto pomníku, především jeho umístění na rokycanském náměstí. Pomník se

stal obětí symbolického boje proti Sovětskému svazu. V roce 1968 byl poničen. Po pádu režimu byl definitivně odstraněn a pamětní deska americké armády byla obnovena.

Ovlivňování veřejnosti, zamlčování pravdy a prosazování ideologických názorů ve prospěch komunistické strany bylo patrné i v dobovém tisku a publikacích. Především v 50. letech vycházely propagandistické publikace, v nichž je americká armáda a její přítomnost v západních Čechách očerňována a odsuzována.

Komemorační akty připomínající osvobození Československa byly ovlivněné přelomovými roky 1948 a 1989, tedy nástupem a pádem vlády komunistické strany. V tomto období mohl být oslavován pouze Sovětský svaz, jakýkoliv projev sympatií k americké armádě byl postihován.

V rámci práce byli využiti také informátoři, obyvatelé Rokycan, kteří zažili osvobození v roce 1945 nebo dobu socialismu. Na základě provedených rozhovorů bylo zjištěno, že komunistickému režimu se nepodařilo ovlivnit paměť dotazovaných. Všichni znali skutečný průběh osvobození i to, že informace podávané propagandou nebyly pravdivé. Z rozhovorů také vyplynulo, že události spojené s osvobozením lze považovat za narativní priority, naopak doba socialismu je pro informátory tabuizovaným tématem.

Během psaní této práce se v České republice začalo mluvit o plánovaném přesunu konvoje americké vojenské techniky přes české území. Tato událost byla do práce také začleněna, neboť názorové tábory, které se v republice vytvořily, odráží současný pohled na americkou armádu, která byla téměř čtyřicet let komunistickým režimem odsuzována. Z provedeného průzkumu mezi obyvateli Rokycan vyplynulo, že mají k USA a americké armádě kladný vztah. Neobjevil se žádný negativní názor.

Z provedeného výzkumu je patrné, že v období socialismu existovala pouze jedna oficiální interpretace událostí spojených

s osvobozením města a celých západních Čech. Komunistický režim tuto svoji verzi prosazoval různými způsoby. Z rozhovorů s pamětníky i lidmi, kteří osvobození znají jen zprostředkovaně je však patrné, že nikdo z nich se nenechal ovlivnit ideologickým výkladem. Komunistická strana svým jednáním dosáhla spíše opačného účinku. V současné době je oslavována především americká armáda a na zásluhy Rudé armády na osvobození Československa je zapomínáno. O tom svědčí i připomínání si výročí osvobození. Zatímco v západních Čechách probíhají velkolepé slavnosti, o oslavách ve zbytku republiky není téměř slyšet. Po čtyřiceti letech, kdy byli lidé nuceni připomínat si pouze Sovětský svaz, zřejmě již nikdo nemá na spontánní oslavování Rudé armády chuť.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura

Assmann, J. 2001. Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku. Praha: Prostor.

Bartošek, K., K. Pichlík. 1951. Hanebná role amerických okupantů v západních Čechách v roce 1945. Praha: Svoboda.

Bartošek, K., K. Pichlík. 1953. Američané v západních Čechách v roce 1945. Praha: Mladá fronta.

Beneš, V. 2008. „Diskurzivní analýza.“ Pp. 92 – 124 in P. Drulák (et al.). *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál.

Bernard, H. R. 2006. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. Oxford: AltaMira Press.

Bílý, J. Kronika města V. 1938 – 1947. Státní okresní archiv Rokycany. Fond: MěNV Rokycany 231. Inv. č.: 376. Rukopis.

Bílý, J. Kronika města VI. 1948 – 1951. Státní okresní archiv Rokycany. Fond: MěNV Rokycany 231. Inv. č.: 377. Rukopis.

Bílý, J. Kronika města VII. 1951 – 1954. Státní okresní archiv Rokycany. Fond: MěNV Rokycany 231. Inv. č.: 378. Rukopis.

Bílý, J. Kronika města VIII. 1954 – 1957. Státní okresní archiv Rokycany. Fond: MěNV Rokycany 231. Inv. č.: 379. Rukopis.

„Blíží se 45. výročí osvobození.“ in Hlas Rokycanska 3 18. ledna 1990: 1.

„Boj proti americkému brouku – mandelince bramborové.“ in Budovatel 2 (16) 23. srpna 1951: 1.

„Boj proti mandelince bramborové – zahájení.“ in Budovatel 4 (19) 15. května 1953: 1.

Borek, D. 2011a. „Rokycany pod hákovým křížem v letech 1939 – 1945.“ Pp. 190 – 200 in Hrachová, H., D. Borek, A. Česal, D. Hradilová, R. Křížková Červená, V. Šťastný. *Rokycany*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Borek, D. 2011b. „Rokycany v letech 1945 - 1989.“ Pp. 201 - 243 in Hrachová, H., D. Borek, A. Česal, D. Hradilová, R. Křížková Červená, V. Šťastný. *Rokycany*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Brownstone, D., I. Franck. 1999. *Historie válek*. Praha: Knižní klub, Eminent.

Burke, P. 2006. *Variety kulturních dějin*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Cironis, P. 1996. „Rozkaz k zatčení K. H. Franka.“ *Minulostí Rokycanska* (5): 19 – 20.

Cironis, P. 2003. *Rokycanský uličník: Názvy a historický popis ulic a náměstí v Rokycanech*. Rokycany: Státní okresní archiv Rokycany.

Cironis, P. 2005. *Na demarkační čáře: Setkání spojeneckých vojsk v květnu 1945 na Rokycansku*. Praha: Futura.

Cironis, P., M. Dobromysl. 2001. *Popis památníků první a druhé světové války na Rokycansku*. Rokycany: Státní okresní archiv Rokycany.

Dobromysl, M. 1995. *Rokycansko v boji proti fašistickým okupantům 1939 – 1945*. Rokycany: Muzeum Dr. B. Horáka.

Drobná, M. *Kronika města XVIII*. 1995. Státní okresní archiv Rokycany. Fond: MěÚ Rokycany 826.

Drobná, M. *Kronika města XIX*. 1996. Státní okresní archiv Rokycany. Fond: MěÚ Rokycany 826.

Durozoi, G., A. Roussel. 1994. *Filozofický slovník*. Praha : Ewa Edition.

Engler, J. 2007. „Město Rokycany oslavilo 62. výročí osvobození Československa.“ *Rokycanské noviny: měsíčník informací ze života města* 5 (5): 5.

Fischer, J. O., Z. Eis. 1953. *Americká okupace západních Čech v roce 1945*. Praha: Naše vojsko.

Formánková, P. 2008. „Kampaň proti americkému brouku a její politické souvislosti.“ *Paměť a dějiny* (1): 22 – 38.

Foud, K., M. Jíša, I. Rollinger. 2011. *500 hodin k vítězství. Plzeň: Statutární město Plzeň*.

Foud, K., V. Krátký, J. Vladař. 1997. *Poslední akce: operace amerického a britského letectva nad územím Čech v dubnu a květnu 1945*. Plzeň: NAVA.

Frankenberger, O. 1996. „Od Normandie do Plzně.“ Pp. 26 – 32 in *Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou: Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague: K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození*. Plzeň: Západočeská univerzita.

Friedmann, Georges. 1946. „Maurice Halbwachs, 1877 – 1945.“ *American Journal of Sociology* 51 (6): 509 – 517.

Ghosh, Y. A. 2009. „Maurice Halbwachs. Biografie.“ Pp 282 – 284 in M. Halbwachs. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Gilbert, M. 1999. *Den, kdy skončila válka: den vítězství 1945 v Evropě a ve světě*. Praha: Argo.

Halbwachs, M. 2009. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Hart, B. H. L. 2000. *Dějiny druhé světové války*. Brno: Jota.

Hendl, J. 2005. Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha: Portál.

Hlávková, M., M. Vykopalová. 2005. „Oslovy Dne veteránů měly být v Paříži.“ Rokycanské noviny: měsíčník informací ze života města 3 (11): 1.

Hofman, P., J. Hrbek, S. Kokoška, V. Pilát, V. Smetana. 2009. Draze zaplacená svoboda: osvobození Československa 1944-1945 II. Praha: Paseka.

Hojda, Z., J. Pokorný. 1996. Pomníky a zapomínky. Praha: Paseka.

Hrachová, H., T. Rada, J. Vonásek. 2010. Rokycany v pětáctýřicátém. Hostivice: Baron.

Jakl, T. 2004. Květen 1945 v českých zemích: pozemní operace vojsk Osy a Spojenců. Praha: Miroslav Bílý.

Jílek, T. 1996. „Osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou.“ Pp. 63 – 69 in *Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou: Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague: K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození*. Plzeň: Západočeská univerzita.

„Již 44 let v míru.“ in Hlas Rokycanska 19 15. května 1989: 1.

Kaplan, K., D. Tomášek. 1994. O cenzuře v Československu v letech 1945 – 1956. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Kulhánek, A. Kronika města XII. 1969 – 1973. Státní okresní archiv Rokycany. Fond: MěNV Rokycany 231. Inv. č.: 383.

Levabre, M.-C. 2005. „Užívání a zneužívání pojmu paměť.“ *Biograf* (37): 57 – 67.

Lozoviuk, P. 2005. Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě. Pardubice: Univerzita Pardubice.

Malina, J. 2009. „Paměť.“ Pp. 3012 – 3013 in Malina, J. (et al.). *Antropologický slovník*. Brno: Akademické nakladatelství CERM.

Magstadt, T. 1996. „Demarkační čára u Plzně: retrospektivní pohled na americké rozhodnutí neosvobodit Prahu.“ Pp. 90 – 96 in *Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou: Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague: K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození*. Plzeň: Západočeská univerzita.

„Nadšené uvítání osvobozenecých vojsk.“ in *V nový život* (2) 18. května 1945: 1.

Nakonečný, M. 1996. „Paměť.“ Pp. 749 – 750 in Maříková, H., M. Petrušek, A. Vodáková (et al.). *Velký sociologický slovník*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Namer, G. 2009. „Půl století po smrti...“ Pp 7 – 12 in M. Halbwachs. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství.

„Ničíme amerického brouka!“ in *Budovatel* 3 (19) 11. července 1952: 1.

Nora, P. 1996. „Mezi pamětí a historií: problematika míst.“ Pp 39 - 64 in F. Mayer. *Politika paměti*. Cahiers du CEFRES (13).

„Osvobození Rokycan.“ in *Hlas Rokycanska* 5 1. února 1990: 3.

Pecka, J. 1995. *Na demarkační čáře: americká armáda v Čechách v roce 1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Pfeiferová, Š., J. Šubrt. 2010. „Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání.“ *Historická sociologie* (1): 9-29.

„Po čtyřicetileté oslaveno vítězství nad fašismem.“ in *Rokycansko* 2 (19) 15. května 1969: 1.

Prajzler, M. 2014. „Stručná historie Dne válečných veteránů.“ Rokycanské noviny: měsíčník informací ze života města 12 (11): 3.

Rataj, J. 1996. „Československé osvobození – plány a skutečnost.“ Pp. 15 – 25 in *Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou: Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague: K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození*. Plzeň: Západočeská univerzita.

Roučka, Z. 2005. ...a přinesli nám svobodu. Plzeň: ZR & T.

Shaw, A. 2004. Druhá světová válka den po dni. Praha: Naše vojsko, Columbus.

„Sláva sovětské armádě – naší osvoboditelce! Vám poděkování a lásku vám...“ in *Budovatel* 6 (19) 6. května 1955: 1.

„Slavnost odhalení památníku Sovětské armády v Rokycanech.“ *Budovatel* 3 (11) 15. května 1952: 1.

„Smutné výročí.“ in *Budovatel* 3 (9) 2. května 1952: 1.

Stoklasa, J. 1996. „Osvobození města Plzně – příjezd americké armády do Plzně.“ Pp. 59 – 63 in *Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou: Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague: K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození*. Plzeň: Západočeská univerzita.

Široký, J. „Kronika města 1965.“ Pp. 1 – 124 in Široký, J., V. Štěpánová. *Kronika města XI. 1965 – 1968*. Státní okresní archiv Rokycany. Fond: MěNV Rokycany 231. Inv. č.: 382. Rukopis.

Šmídová Matoušová, O. 2014. „Auto/biografický přístup při studiu kolektivní paměti.“ *Biograf* (59): 79 – 102.

Štěpánová, V. Kronika města XI. 1964 – 1968. Státní okresní archiv Rokycany. Fond: MěNV Rokycany 231. Inv. č.: 382. Rukopis.

Šůma, V. 1970. Komu patří Plzeň: Populární vojenskohistorický přehled událostí spojených s příchodem armády USA do Plzně na jaře roku 1945. Plzeň: Západočeský KV KSČ.

„Těm, kdož sázejí na americkou kartu.“ in Budovatel 2 (4) 24. března 1951: 1.

Toušek, L. 2012. „Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie.“ Pp. 25 – 106 in T. Hirt, T. Zíková, L. Toušek (eds.). *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Tunys, L. 2010. K. H. Frank: Noc před popravou. Praha: Nakladatelství XYZ.

Ulrychová, M. 2006. „Obraz amerického vojáka – osvoboditele ve vzpomínkovém vyprávění obyvatel Plzně a okolních obcí.“ Pp. 9 – 28 in *Genius loci českého jihozápadu*. Plzeň: Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, Katedra českého jazyka a literatury ZČU.

Valenta, J. 1996. „Ještě k americkému osvobození Plzně v r. 1945.“ Pp. 70 - 78 in *Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou: Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague: K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození*. Plzeň: Západočeská univerzita.

Válková, J. 2009. „Paměť, sociální (lokální).“ Pp. 3013 in Malina, J. (et al.). *Antropologický slovník*. Brno: Akademické nakladatelství CERM.

„Věnujte zvýšenou pozornost americkému brouku.“ in Budovatel 2 (14) 9. srpna 1951: 1.

„Vítězství, které znamenalo naši svobodu.“ in Budovatel 3 (9) 2. května 1952: 1.

Volbrachtová, L. 1994. „Kulturní paměť, historické vědomí a kolektivní paměť v procesu interpretace vzpomínek.“ *Český lid* 81 (4): 284 – 294.

Vykopalová, M. Kronika města XXIV. 2005. Státní okresní archiv Rokycany. Fond: MěÚ Rokycany 826.

Weishäupl, K. Kronika města XXIV. 1990. Státní okresní archiv Rokycany. Fond: MěNV Rokycany 231. Inv. č.: 395.

Internetové zdroje

ANLET. Asociace nositelů legionářských tradic. „Vlčí mák – symbol dne válečných veteránů.“ [online]. [cit. 25. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.anlet.cz/projekty/vlci-mak-symbol-dne-valecnych-veteranu>.

Bahna. „Muzeum na demarkační linii v Rokycanech – O nás.“ [online]. [cit. 11. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.bahna.eu/muzeum.htm>.

ČT 24. Česká televize. 2015a. „Americký konvoj projede Českem po třech trasách: celkem 118 vozidel.“ [online] [cit. 26. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/304926-americky-konvoj-projede-ceskem-po-trech-trasach-celkem-118-vozidel/>.

ČT 24. Česká televize. 2015b. „Odpůrci konvoje mluví o demonstraci síly.“ [online] [cit. 28. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/305908-odpurci-konvoje-mluvi-o-demonstraci-sily/>.

Dlouhá, M., M. Hájek. 2011. „Interpretační kooperace v biografických textech. Sémiotický přístup k analýze kolektivní paměti.“ *Biograf* [online] (54) [cit. 3. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=5402>.

Facebook. 2015. [online] [cit. 27. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.facebook.com>.

Klub vojenského muzea na demarkační linii. „Den veteránů 2010 v Rokycanech.“ [online]. [cit. 26. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.klub-vm.eu/clanky/akce/2010/den-veteranu-2010-v-rokycanech.html>.

Klub vojenského muzea na demarkační linii. „Muzeum.“ [online]. [cit. 11. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.klub-vm.eu/clanky/muzeum.html>.

MO ČR. Ministerstvo obrany České republiky. 2015. „Přes Česko projede konvoj americké armády.“ [online] [cit. 26. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/pres-cesko-projede-konvoj-americke-armady--107865/>.

MVCR. Ministerstvo vnitra České republiky. „Počty obyvatel v obcích.“ [online]. [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>.

Rokycany. Oficiální web města. 2010. „Úvodní text – O městě.“ [online]. [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z: http://www.rokycany.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=14069&id=856740&p1=33523.

Seguin, P. 2012. „Paul Ricoeur : La mémoire, l'histoire, l'oubli.“ *Hypotheses* [online]. [cit. 30. 1. 2015]. Dostupné z: <http://indomemoires.hypotheses.org/3261>.

U. S. Department of Veterans Affairs. „History of Veterans Day.“ [online]. [cit. 25. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.va.gov/opa/vetsday/vetdayhistory.asp>.

Vykopalová, M. 2005. „Kronika města 2009.“ *Rokycany: Kronika města Rokycany* [online]. [cit. 25. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.rokycany.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=14069&id_dokumentd=874019.

10 RESUMÉ

This work is about the liberation of Rokycany after the Second World War and about the method of interpretation of the liberation in the socialist era. This topic is important because people who have experienced the liberation are either very old or have already died. The town is located between Prague and Pilsen and is surrounded by the forested hills of Čilina, Kotel and Žďár. The town lies on the so-called demarcation line which used to separate territories controlled by the US Army and the Red Army. Interviews with inhabitants of Rokycany, an archival material and a primary and a secondary literature is used in this thesis.

In the first part of work the theory of collective memory and methodology is described. The next chapter is about the liberation of the Western Bohemia. The liberation of Rokycany is described more in detail. The second part is about the socialist era. Here streets and squares that changed their names in this era are described. Symbolic places in town also changed. On the square in Rokycany the statue of soldier from the Red Army was built and the memorial plaque of the US Army was taken down. This statue was taken down in 1990 after the end of socialist era and can be found in the Museum on the Demarcation Line in Rokycany to this day.

In the 1950s were written the publications that wanted to influence the opinion of the population. They celebrated the Red Army and included false information about the US Army. The next part is about the holidays celebrated in Rokycany. In May the Liberation Day is celebrated and in November the Veterans Day is celebrated. Both of these holidays were influenced by socialism. The movement of the convoy of the US Army through the Czech Republic in 2015 and reactions of the inhabitants of Rokycany to this situation is also described here.

11 PŘÍLOHY

11.1 Seznam informátorů

Inf. 1 – muž, nar. 1938

Inf. 2 – muž, 1944

Inf. 3 – žena, 1953

Inf. 4 – muž, 1945

Inf. 5 – žena, 1946

Inf. 6 – žena, 1929

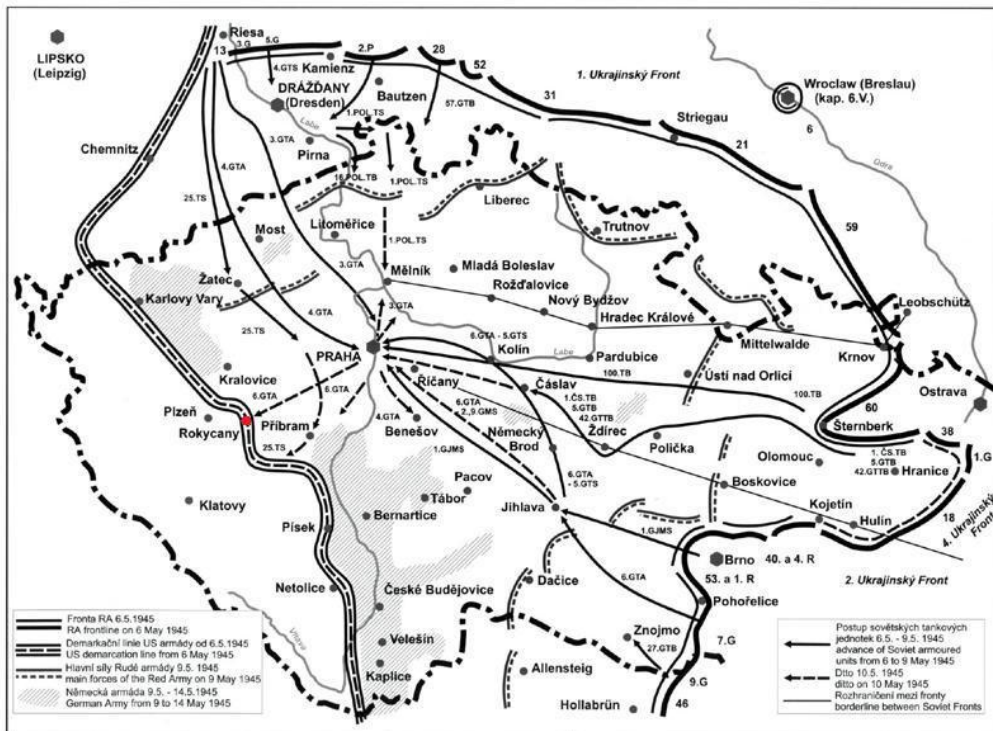
Inf. 7 – žena, 1945

Inf. 8 – muž, 1927

Inf. 9 – žena, 1931

Inf. 10 – žena, 1964

11.2 Obrazová příloha

Obrázek 1 - Demarkační linie

Zdroj: http://www.aic.cz/osvobozeni/wordpress/wp-content/uploads/16_linie1.gif [cit. 26. 3. 2015]

Obrázek 2 - Manifestace na rokycanském náměstí 5. května 1945

Zdroj: Hrachová, H., T. Rada, J. Vonásek. 2010. Rokycany v pětáctýřicátém. Hostivice: Baron. (str. 19)

Obrázek 3 - První američtí vojáci v Sedláčkově ulici

Zdroj: Hrachová, H., T. Rada, J. Vonásek. 2010. Rokycany v pětáctýřicátém. Hostivice: Baron. (str. 22)

Obrázek 4 - Zatčení K. H. Franka na rokycanském náměstí

Zdroj: Hrachová, H., T. Rada, J. Vonásek. 2010. Rokycany v pětáctýřicátém. Hostivice: Baron. (str. 22)

Obrázek 5 - Společná fotografie amerických vojáků a vojáků Rudé armády

Zdroj: Hrachová, H., T. Rada, J. Vonásek. 2010. Rokycany v pětáctýřicátém. Hostivice: Baron. (str. 79)

Obrázek 6 - Vojáci americké armády a Rudé armády

Zdroj: Cironis, P. 2005. Na demarkační čáře: Setkání spojeneckých vojsk v květnu 1945 na Rokycansku.

Praha: Futura. (str. 211)

Obrázek 7 - Pomník rudoarmějce

Zdroj: Cironis, P. 2005. Na demarkační čáře: Setkání spojeneckých vojsk v květnu 1945 na Rokycansku.
Praha: Futura. (str. 224)

Obrázek 8 - Odstraňování pomníku rudoarmějce v roce 1990

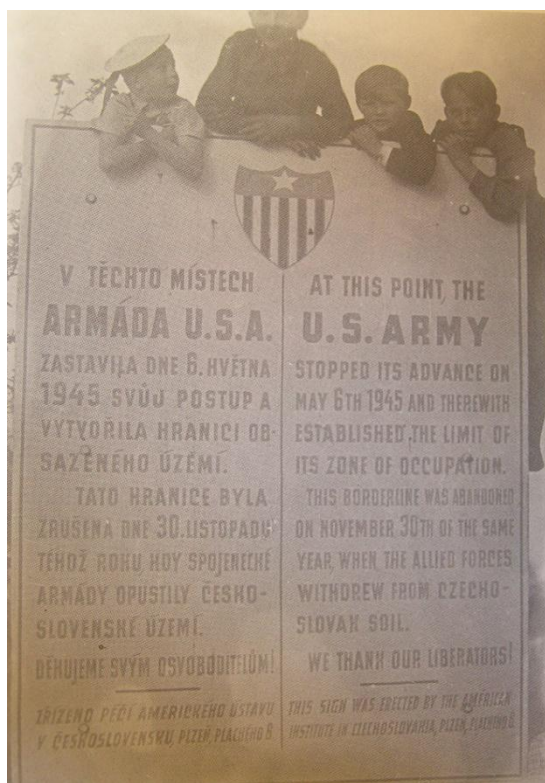
Zdroj: Hlas Rokycanska 3 18. ledna 1990 (str. 2)

Obrázek 9 - Socha rudoarmějce v Muzeu na demarkační linii v Rokycanech
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 10 - Pamětní deska americké armády na rokycanské radnici
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 11 - Pamětní deska na demarkační linii z roku 1946

Zdroj: Hrachová, H., T. Rada, J. Vonásek. 2010. Rokycany v pětáctýřicátém. Hostivice: Baron. (str. 81)

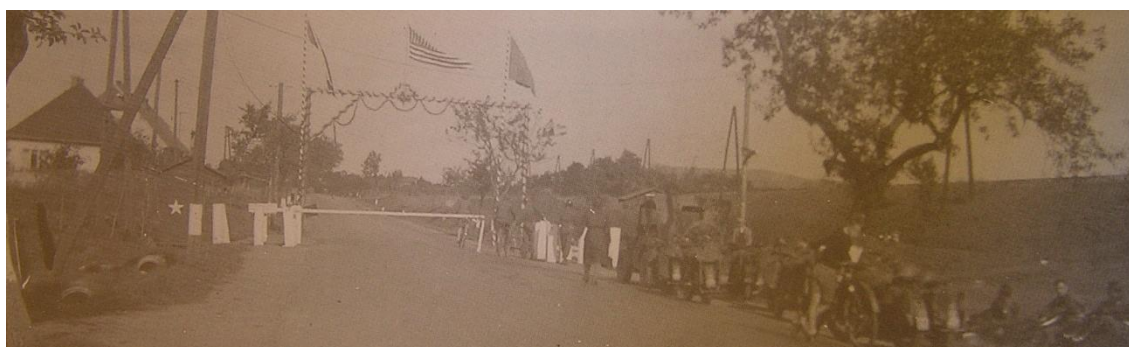

Obrázek 12 - Pomník na demarkační linii

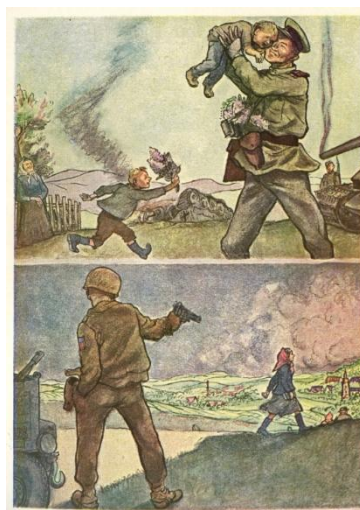
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 13 - Informační tabule na demarkační linii
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 14 - Demarkační linie mezi Borkem a Rokycany
Zdroj: Hrachová, H., T. Rada, J. Vonásek. 2010. Rokycany v pětáctýřicátém. Hostivice: Baron. (str. 81)

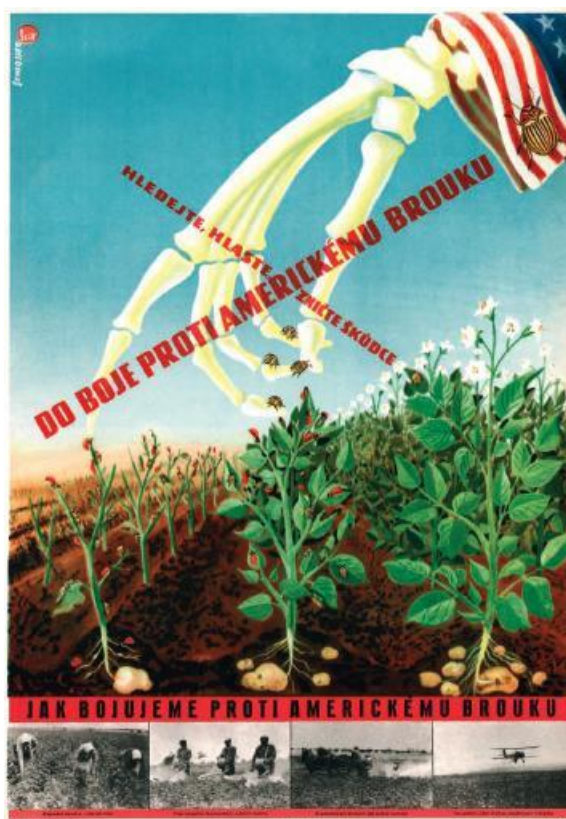

Obrázek 15 - Karikatura v propagandistické publikaci
Zdroj: Bartošek, K., K. Pichlík. 1953. Američané v západních Čechách v roce 1945. Praha: Mladá fronta.

Obrázek 16 - Karikatura v propagandistické publikaci

Zdroj: Bartošek, K., K. Pichlík. 1953. Američané v západních Čechách v roce 1945. Praha: Mladá fronta.

Obrázek 17 - Kampaň proti mandelince bramborové

Zdroj: Formánková, P. 2008. „Kampaň proti americkému brouku a její politické souvislosti.“
Paměť a dějiny (1): 22 – 38. (str. 23)

Obrázek 18 - Slavnosti svobody 9. května 1946 v Rokycanech
Zdroj: archiv informátora

Obrázek 19 - Pomník obětem druhé světové války během oslav osvobození v roce 2014
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 20 - Pietní akt během oslav osvobození v roce 2014
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 21 - Pietní akt v Muzeu na demarkační linii během oslav osvobození v roce 2014
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 22 - Mše za padlé vojáky během Dne veteránů v roce 2014
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 23 - Kladení věnců k pamětní desce americké armády během Dne veteránů v roce 2014
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 24 - Ukázka historických vozidel během Dne veteránů v roce 2014
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 25 - Pietní akt u pomníku Díky, Ameriko! v Plzni v roce 2015
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 26 - Američtí vojáci během pietního aktu u pomníku Díky, Ameriko! v Plzni v roce 2015
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 27 - Americký Stryker během průjezdu Českou republikou na dálnici D5 u Rokycan
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 28 - Americký konvoj během neplánované zastávky na čerpací stanici u Rokycan
Zdroj: archiv autorky

Obrázek 29 - Odpůrci amerického konvoje na čerpací stanici u Rokycan
Zdroj: archiv autorky